

บทที่ 2

ความขัดแย้งทางอุดมการณ์หลังสงครามโลกครั้งที่ 2

โลกหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 : สภาวะสงครามเย็น

ภาพรวมของสถานการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจของโลกหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึง พ.ศ. 2529 คือภาวะของสงครามเย็น การเผชิญหน้าระหว่างชาติอภิมหาอำนาจ และการเปลี่ยนแปลงเกมการเมืองของชาติอภิมหาอำนาจทั้งหลาย ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต และ สาธารณรัฐประชาชนจีน การเปลี่ยนแปลงคั่งงั่งส่วนส่งผลกระทบต่อประเทศไทยและพฤติกรรมทางการเมืองของประเทศไทยต่างวุ่นวาย

สงครามเย็นเป็นภาวะทางการเมืองระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแข่งขันกันระหว่างชาติอภิมหาอำนาจ คือ สหรัฐอเมริกา และสหภาพโซเวียต ซึ่งต่อมาได้ขยายจากสองอภิมหาอำนาจมาสู่อำนาจในภูมิภาคเอเชียคือสาธารณรัฐประชาชนจีน

การแข่งขันกันระหว่างสองอภิมหาอำนาจสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตเป็นการแข่งขันและขัดแย้งกันในเรื่องอุดมการณ์ประชาธิปไตย และอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ ในขณะที่สหรัฐอเมริกายึดมั่นในอุดมการณ์ประชาธิปไตย ฝ่ายสหภาพโซเวียตก็ยึดมั่นในอุดมการณ์คอมมิวนิสต์และต่างพยายามแผ่อำนาจและขยายอุดมการณ์ของตนไปยังประเทศต่างวุ่นวาย (สมเกียรติ อ่อนวิมล 2524 : 21 - 22)

ทั้งสองฝ่ายพยายามหาพันธมิตรเพื่อร่วมอุดมการณ์ฝ่ายตน ประเทศเล็กประเทศน้อยทั้งหลายต้องเลือกเข้ากับฝ่ายอภิมหาอำนาจฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และกลายเป็นหนึ่งในประเทศที่ร่วมอยู่ในสงครามเย็นไปอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งผลให้สงครามเย็นขยายออกไปทุกมุมโลก ทั้งสองอภิมหาอำนาจต่างก็ว่าตนเองมีผลประโยชน์ครอบคลุมทุกมุมในโลก และจำเป็นต้องรักษาผลประโยชน์นั้นไว้ ในทางปฏิบัติทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตได้เข้าร่วมสนับสนุนประเทศต่างวุ่นวายของตน และเข้าร่วมในความขัดแย้งในทุกมุมโลก โดยที่ทั้งสองฝ่ายจะสนับสนุนฝ่ายตรงข้ามในความขัดแย้งนั้น ก่อให้เกิดสงครามตัวแทนขึ้นทั้งในลักษณะสงครามระหว่างรัฐ และสงครามกลางเมือง ซึ่งมีผลต่อความสัมพันธ์ของประเทศต่างวุ่นวายในโลก โดยทั้งสองอภิมหาอำนาจจะให้การสนับสนุนการแข่งขันทั้งในด้าน

การเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร นอกจากนั้นทั้งสองอภิมหาอำนาจยังทำ สงครามการเมืองต่อกันโดยอาศัยการโฆษณาชวนเชื่อ การให้ความช่วยเหลือเพื่อ เรียกร้องความสนับสนุนจากประเทศต่าง ๆ ให้มาร่วมอยู่ในค่ายที่มีตนเอง เป็นผู้นำ ประเทศไทยก็เป็นหนึ่งในประเทศที่ร่วมอยู่ในค่ายอุดมการณ์ของสหรัฐอเมริกา และ คอส์ตันคอมมิวนิสต์ ในขณะที่ประเทศอินเดียกลับไม่เลือกที่จะเข้าข้างใดเลย โดยคิดนโยบายต่างประเทศของตนขึ้นคือนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดขึ้นเป็นหลักปฏิบัติ จุดเริ่มต้นของสงครามเย็นก็คือการประกาศ " หลักการทรูแมน "

(Truman Doctrine) ในพ.ศ. 2490 ของประธานาธิบดีทรูแมน (Harry S. Truman) แห่งสหรัฐอเมริกา สหรัฐอเมริกาปฏิบัติความค้ำประกาศนี้โดยริเริ่ม นโยบายสกัดกั้นการขยายตัวของฝ่ายคอมมิวนิสต์ (Communist Containment) ในยุโรปตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ด้วยการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ยุโรป ตะวันตกตามแผนการมาร์แชล (Marshall Plan) และการจัดตั้งองค์การ

* ในทางปฏิบัติถือว่าสงครามเย็นเกิดขึ้นตามเงื่อนไขของข้อตกลงร่วมกัน ระหว่างฝ่ายพันธมิตรในช่วงสุดท้ายของสงครามโลกครั้งที่ 2 ตามข้อตกลงที่เมือง ยัลต้า (Yalta) และ ปอตสדם (Potsdam) ในพ.ศ. 2488 ข้อตกลงดังกล่าว กำหนดเงื่อนไขการปลดอาวุธทหารเยอรมนี และญี่ปุ่นเมื่อสิ้นสงครามโลกครั้งที่สอง โดยกำหนดให้สหภาพโซเวียตปลดอาวุธทหารเยอรมันในยุโรปตะวันออก ให้ชาติ ตะวันตกปลดอาวุธทหารเยอรมันในยุโรปตะวันตก และกำหนดเป็นเขตยึดครอง ทางทหารชั่วคราว เพื่อให้ประเทศที่ถูกยึดครองนั้นจัดตั้งการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยต่อไป แต่เมื่อสหภาพโซเวียตเข้าปลดอาวุธและยึดครองดินแดน ที่ตนได้รับมอบหมายแล้ว กลับสถาปนากการปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ในรัฐต่าง ๆ ที่เข้ายึดครอง และยังสนับสนุนให้กลุ่มคอมมิวนิสต์ในประเทศตุรกีและประเทศกรีซ ทหาการโศกสันล้มรัฐบาลของประเทศทั้งสองในพ.ศ. 2490 ประเทศสหราชอาณาจักร ซึ่งรับผิดชอบทั้งสองประเทศนี้อยู่ไม่อยู่ในสภาวะที่จะต่อต้านการกระทำดังกล่าวได้ จึงขอความช่วยเหลือมายังสหรัฐอเมริกา ประธานาธิบดีทรูแมนจึงประกาศนโยบาย ของสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนามของ หลักการทรูแมน ว่าสหรัฐอเมริกาถือเป็นพันธะที่จะต้องให้ความช่วยเหลือแก่เสรีชนทุกแห่งในโลกในการต่อต้านอำนาจ เผด็จการคอมมิวนิสต์ที่จะเข้าครอบงำประเทศเสรีเหล่านั้น รวมทั้งอำนาจ เผด็จการคอมมิวนิสต์ที่ได้รับการสนับสนุนจากภายนอก (Langer 1987: 1228)

สนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ หรือนาโต้ (North Atlantic Treaty , NATO)
 ขึ้นในพ.ศ. 2492 ผู้นำฝ่ายโลกเสรี หรือสหรัฐอเมริกาเชื่อว่าหากสามารถสกัดกั้น
 คอมมิวนิสต์ในเอเชียได้สำเร็จ ระบอบคอมมิวนิสต์ก็จะสลายตัวไปเอง และ
 ประชาชนที่ต้องการการปกครองแบบเสรีนิยมคือ พลังสำคัญในการทำลายระบอบ
 คอมมิวนิสต์

เนื่องจากสหรัฐอเมริกาเชื่อว่าผู้บงการคอมมิวนิสต์ทุกแห่งในโลกคือสหภาพ
 รัสเซีย ดังนั้นสหรัฐอเมริกาจึงเห็นว่าการก่อความวุ่นวายจากฝ่ายซ้ายในประเทศ
 ต่างๆ เช่นการก่อความวุ่นวายในพ.ศ. 2491 ของคอมมิวนิสต์ในพม่า มลายา
 ฟิลิปปินส์ และ อินโดนีเซีย ก็คือ ชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในพ.ศ. 2492 ก็คือ
 และการต่อสู้ของฝ่ายเวียดนามในเวียดนาม เป็นการบงการของสหภาพรัสเซีย
 ทั้งสิ้น สหรัฐอเมริกาจึงเห็นควรที่จะนำนโยบายสกัดกั้นการขยายตัวของคอมมิวนิสต์
 ที่เข้าได้ผลในยุโรปเข้ามาใช้ในทวีปเอเชียด้วย โดยให้การช่วยเหลือแก่ประเทศ
 ที่แสดงคนเป็นปฏิปักษ์กับคอมมิวนิสต์ แม้ว่าประเทศนั้นจะปกครองโดยระบอบเผด็จการ
 ทหารก็ตาม และยังเข้ามาจัดตั้งองค์การป้องกันร่วมทางการทหารในเอเชีย
 ดังเช่นที่เคยจัดตั้งองค์การนาโต้ในยุโรป คือองค์การสนธิสัญญาการป้องกันร่วมกัน
 แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ ส.ป.อ. หรือ ซีโต้ (South-East Asian
 Treaty Organization, SEATO)

อภิมาหาอำนาจทั้งสองฝ่ายต่างคิดว่าฝ่ายตรงข้ามคือต้นเหตุของการเผชิญ
 หน้ากันในสงครามเย็น สหภาพรัสเซียเชื่อว่าสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นผู้นำลัทธิ
 ทุนนิยมต้องการร่นล้มลัทธิคอมมิวนิสต์และลัทธิสังคมนิยม สหภาพรัสเซียจึงจำต้อง
 หาทางป้องกันตนเองจากการทำลายล้างของลัทธิทุนนิยมโดยการสกัดกั้นการแผ่ขยาย
 ของลัทธิทุนนิยม

ส่วนสหรัฐอเมริกาก็มีความเชื่อเช่นเดียวกันว่า สหภาพรัสเซียคือต้นเหตุ
 ของการเผชิญหน้าในครั้งนี เพราะสหภาพรัสเซียมีเป้าหมายในการแผ่ขยาย
 อำนาจเผด็จการคอมมิวนิสต์ครอบคลุมประเทศอื่นทั่วโลก สหรัฐอเมริกาซึ่งยึดมั่น
 ในเสรีภาพจะต้องช่วยเหลือประเทศต่างๆให้รอดพ้นจากการคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์
 จึงจำเป็นจะต้องสกัดกั้นการขยายตัวของสหภาพรัสเซียอย่างจริงจัง

เมื่อต่างฝ่ายต้องการสกัดกั้นซึ่งกันและกัน จึงต้องหาพันธมิตรเพื่อเข้า
 ร่วมเป็นฝ่ายเดียวกับตน และพันธมิตรเหล่านี้เองได้กลายเป็นเครื่องมือในการ
 ทำสงครามเย็นของอภิมาหาอำนาจต่างอุดมการณ์ทั้งสองประเทศนั้น

วิวัฒนาการของสงครามเย็น

อย่างไรก็ดี การแข่งขันอำนาจของฝ่ายโลกเสรีและฝ่ายคอมมิวนิสต์ตลอดระยะเวลาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา นั้น มีการเปลี่ยนแปลงเป็นระยะวอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งอาจแบ่งอย่างคร่าวๆได้ดังนี้

1. ระยะการรุกและการสกัดกั้น (พ.ศ. 2488 - 2499)

ระยะนี้ทั้งสองฝ่ายต่างเห็นว่าฝ่ายตรงข้ามเป็นฝ่ายรุกและฝ่ายตนเองต้องสกัดกั้นการรุกราน ช่วงนี้เป็นระยะเวลาที่ทั้งสองฝ่ายพยายามสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับค่ายของตน ด้วยการให้ความช่วยเหลือทั้งทางเศรษฐกิจ และการทหารแก่ประเทศร่วมค่ายอุดมการณ์อย่างเต็มที่

ประเทศต่างวยอมรับการเป็นผู้นำจากสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต และยอมรับความช่วยเหลืออย่างมีอาจหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะในระยะหลังสงครามประเทศส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจากสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ

ในระยะนี้การเมืองของโลกอยู่ในระบบการมีสองศูนย์กลางอย่างเคร่งครัด (Tight Bipolar System) (Weltman 1974: 15 - 34) สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตถือว่าทุกประเทศในโลกจะต้องมีส่วนร่วมในความขัดแย้งทางอุดมการณ์ระหว่างกันด้วยกันทั้งสิ้น ระยะนี้อุดมการณ์มีบทบาทอย่างมากในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของประเทศต่างว ทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตไม่ยอมรับการประกาศนโยบายเป็นกลางของประเทศต่างวที่ประกาศคนไม่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของสงครามเย็น (ธนาสุภย์ สดะเวทิน 2531: 3) โดยพยายามแทรกแซง และให้ความช่วยเหลือประเทศเหล่านี้เพื่อให้หันมาร่วมอุดมการณ์กับค่ายของตน และในพ.ศ. 2492 สหภาพโซเวียตประสบความสำเร็จในการผลิตระเบิดนิวเคลียร์ ซึ่งเป็นการทำลายอำนาจการผูกขาดอาวุธนิวเคลียร์ของสหรัฐอเมริกาลงได้

2. ระยะความแตกแยกในค่าย (พ.ศ. 2499 - 2505)

ประเทศต่างวเริ่มคืนตัวทางเศรษฐกิจ และเริ่มไม่ยอมรับความเป็นผู้นำของอภิมหาอำนาจในค่าย เช่นกรณีของสหรัฐอเมริกา เมื่อสหราชอาณาจักร และฝรั่งเศสคืนตัวทางเศรษฐกิจและประสบความสำเร็จในการผลิตอาวุธนิวเคลียร์ในพ.ศ. 2498 และพ.ศ. 2503 ตามลำดับ ทั้งสองประเทศก็รวมตัวกันแสดงตนเป็นอิสระจากสหรัฐอเมริกา เห็นได้จากกรณีที่ทั้งสองประเทศร่วมมือกับอิสราเอลทำสงครามกับอียิปต์ในกรณีคลองสุเอซ ในพ.ศ. 2501 (เรื่องเดียวกัน : 4)

ฝ่ายสหภาพโซเวียตก็เริ่มเกิดความขัดแย้งกับสาธารณรัฐประชาชนจีน

ในพ.ศ.2501 สาเหตุของความขัดแย้งระหว่างสหภาพโซเวียตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้นเกิดขึ้นเนื่องจาก

2.1 นายกรัฐมนตรีครุสชอฟ (Khrushchev) แห่งสหภาพโซเวียตหันมาใช้นโยบายอยู่ร่วมกันโดยสันติ (Peaceful Coexistence) ระหว่างค่ายคอมมิวนิสต์กับค่ายทุนนิยม ซึ่งเหมาเจ๋อตง (Mao Tse-tung) เห็นว่าเป็นการทรยศต่ออุดมการณ์ และต่อต้านแนวความคิดทางการเมืองของสตาลินซึ่งเหมาเจ๋อตงยังนิยมยกย่องอยู่เช่นเดิม

...นักวิเคราะห์บางคนถือว่าความขัดแย้งจีน - รัสเซีย เริ่มต้นมาจากสมัชชาครั้งที่ 20 ของพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียต ในเดือนกุมภาพันธ์ 1956 เหมาเจ๋อตงไม่พอใจลักษณะของประกาศสมัชชาครั้งนี้โดยเฉพาะการที่ครุสชอฟวิพากษ์วิจารณ์สตาลินอย่างรุนแรง (หรือน่าจะกล่าวว่าเป็นการเปิดโปง "อาชญากรรม" ที่สตาลินทำไว้) โดยไม่มีการปรึกษาหารือหรือพรรคคอมมิวนิสต์อื่นมาก่อน จีนรู้สึกตระหนักต่อ "การขจัดอิทธิพลสตาลิน " (De - Stalinization) ซึ่งมีผลต่อนโยบายของโซเวียตต่อความสัมพันธ์ของโซเวียตกับตะวันตก และต่อความสัมพันธ์ภายในขบวนการคอมมิวนิสต์สากล ผลที่เกิดขึ้นเหล่านี้เป็นสิ่งที่ปักกิ่งไม่ยอมรับ จนในที่สุดกลายเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งของการกล่าวหาว่าโซเวียตทรยศหักหลังของสหรัฐ...

(วิวัฒน์ มุ่งการดี กันยายน - ธันวาคม 2527: 72 - 73)

การกระทำของครุสชอฟในครั้งนี้มีใ้หมายความว่า ครุสชอฟจะเลิกสมการขยายลัทธิคอมมิวนิสต์ภายใต้อิทธิพลของสหภาพโซเวียต แต่เป็นนโยบายของครุสชอฟที่จะสร้างบรรยากาศที่ดีเพื่อให้ฝ่ายตะวันตกและสหรัฐอเมริกาคัดความเป็นปฏิปักษ์กับสหภาพโซเวียตลง เพื่อหลีกเลี่ยงความหายนะจากสงครามนิวเคลียร์ คือเสี่ยงการปะทะโดยตรงกับสหรัฐ หันมาดำเนินยุทธวิธีแข่งขันและร่วมมือในขณะเดียวกันทั้งในด้านเศรษฐกิจ การทหาร และการแสวงหาพันธมิตรจากกลุ่มประเทศโลกที่สาม ซึ่งรวมถึงประเทศที่รวมกันเป็นกลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดด้วย แต่สาธารณรัฐประชาชนจีนไม่พอใจมากความขัดแย้งจึงเริ่มทวีขึ้น

2.2 สาธารณรัฐประชาชนจีนไม่พอใจที่สหภาพโซเวียตเรียกช่างเทคนิคและผู้เชี่ยวชาญกลับ ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจของจีนต้องชะงักงัน และสหภาพโซเวียตไม่ให้ความช่วยเหลือเงินอย่างเต็มที่เมื่อเกิดภัยธรรมชาติจนทางการเกษตรไม่ได้ผล

ทำให้เกิดความอศอกยากไปทั่วประเทศ ประธานเหมาเจ๋อตงต้องประกาศใช้แผน
เร่งรัดให้ประชาชนเร่งการผลิตเพื่อให้ประเทศพ้นจากความอศอกยาก แต่โครงการ
นี้ก็ล้มล้มเหลวทำให้ประธานเหมาเจ๋อตงต้องถูกพรรคคอมมิวนิสต์จีนโจมตีอย่างหนัก
(สมร นิตินันท์ประกาศ 2531 : 76)

2.3 สหภาพโซเวียตยกเลิกวิทยุการในการผลิตอาวุธนิวเคลียร์แก่จีน
และปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามสัญญาฉบับในปี 2500 ที่จะให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนา
นิวเคลียร์แก่จีน (สมร นิตินันท์ประกาศ, เรื่องเดิม : 76 และ ธนาสฤษฎ์ สคะเวดิน,
เรื่องเดิม : 4)

2.4 เมื่อสาธารณรัฐประชาชนจีนขัดแย้งกับอินเดียนคริปติเบค สหภาพ
โซเวียตกลับวางตัวเป็นกลางไม่ช่วยจีนประณามอินเดียน (นิสสัย เวชชาชีวะ, 2514
: 346) และหลังจากสงครามพรมแดนระหว่างจีนกับอินเดียนแล้ว สหภาพโซเวียต
กลับกระชับความสัมพันธ์กับอินเดียนได้แน่นแฟ้นขึ้น

2.5 ทั้งสาธารณรัฐประชาชนจีนและสหภาพโซเวียตต่างกล่าวหาว่า
อีกฝ่ายหนึ่งไม่จริงใจที่จะช่วยชาวเวียคนามต่อสู้กับสหรัฐอเมริกาให้ได้รับชัยชนะ
โดยเร็ววัน (สมร นิตินันท์ประกาศ, เรื่องเดิม : 76)

กล่าวโดยสรุปก็คือ ในระยะนี้เป็นระยะที่โครงสร้างทางการเมืองระหว่าง
ประเทศอยู่ในรูปของการมีสองศูนย์อำนาจอย่างไม่เคร่งครัด (Loose Bipolar
System) (Weltman, เรื่องเดิม : 15 - 34) แม้ว่าสหรัฐอเมริกา และ
สหภาพโซเวียตยังเป็นผู้นำค่ายอุดมการณ์ทั้งสองอยู่ แต่ความเป็นปึกแผ่นในค่าย
กลับลดน้อยลง ประเทศมหาอำนาจในระดับรองของแต่ละค่ายแสดงบทบาทอย่าง
เป็นอิสระจากการนำของผู้นำเช่นสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตมากขึ้น
จนนำมาซึ่งความขัดแย้งซึ่งเห็นได้ชัดในกรณีสหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีน

3. ระยะการผ่อนคลายความตึงเครียด (พ.ศ. 2506 - 2522)
สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในระยะนี้เป็นผลเนื่องมาจากในระยะที่สอง สหรัฐอเมริกา
และสหภาพโซเวียตหันมาร่วมมือกันมากยิ่งขึ้น โดยความหวังที่จะลดอันตรายจาก
อาวุธนิวเคลียร์ทั้งของคนและประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์อื่น ๆ ในพ.ศ. 2506
สหรัฐอเมริกา และสหภาพโซเวียตได้จัดตั้งระบบสื่อสารด่วน (Hotline)
เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดระหว่างกันเกี่ยวกับอาวุธนิวเคลียร์ ในปีเดียวกันนี้
เองทั้งสองฝ่ายได้ร่วมตกลงในการจำกัดการทดลองอาวุธนิวเคลียร์บางส่วน
และในพ.ศ. 2511 ก็ได้ร่วมกันทำสัญญาเกี่ยวกับการห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์
พ.ศ. 2518 สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำจัดการประชุมที่เมืองเฮลซิงกิ
ระหว่างประเทศตะวันตกกับตะวันออก 35 ประเทศ เพื่อปรับความสัมพันธ์ระหว่างกัน
และในปีเดียวกันนี้เองทั้งสองประเทศก็ยังร่วมมือกันในโครงการสำรวจอวกาศ

โรซบุส - อพอลโล และร่วมมือกันในด้านงานวิจัยทางวิทยาศาสตร์อื่นด้วย (Langer , p. 1374) แต่ก็มิได้หมายความว่าสหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกาจะร่วมมือกันแท้จริง เพราะในขณะที่มีการเจรจาหรือมีความร่วมมือใด ๆ กันนั้น การแข่งขันทางการทหารและการแทรกแซง เพื่อเข้าไปมีอิทธิพลเหนือประเทศอื่นก็ยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เช่นการที่สหภาพโซเวียตเข้าไปมีอิทธิพลในเวียดนาม ลาว และกัมพูชา ให้การสนับสนุนทหารเวียดนามและคนล้มรัฐบาลพลพรรค หรือการที่สหรัฐอเมริกาเข้ามามีส่วนร่วมรบในสงครามเวียดนาม

ในขณะที่เขยวกันก็จะเห็นการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาที่กลับหันมาเป็นมิตรกับจีน ประธานาธิบดีนิกสัน (Nixon) ไปเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนในพ.ศ.2515 และได้ออกแถลงการณ์ร่วมเซี่ยงไฮ้ (Shanghai Communique) อันมีสาระสำคัญว่าทั้งสหรัฐอเมริกาและจีนจะไม่แสวงหาความเป็นใหญ่ในทวีปเอเชียหรือในย่านน้ำแปซิฟิก และจะต่อต้านประเทศใดก็ตามที่พยายามจะสถาปนาตนเองให้เป็นใหญ่ในเอเชีย ทั้งสองฝ่ายจะตกลงแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และการค้าซึ่งกันและกัน

สหรัฐอเมริกายอมรับว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีนและจะคอยผลักดันทหารออกจากไต้หวันจนหมดสิ้น ทั้งสองฝ่ายจะคัดค้านการร่วมสมคบกันระหว่างประเทศใหญ่เพื่อต่อต้านประเทศอื่น ในที่นี้อาจหมายถึงสหภาพโซเวียตและอินเดีย ซึ่งกำลังกระชับความสัมพันธ์กันอยู่ (สมร นิตินันท์ประกาศ : 77)

ทางฝ่ายสาธารณรัฐประชาชนจีนเองก็มีการปรับเปลี่ยนนโยบายด้วยเช่นกัน แต่เดิมนั้นจีนเห็นว่าสหรัฐอเมริกาเป็นศัตรูสำคัญ แต่เมื่อความขัดแย้งกับสหภาพโซเวียตรุนแรงขึ้น จีนจึงเปลี่ยนนโยบายใหม่ เห็นว่าแท้จริงแล้วสหภาพโซเวียตต่างหากที่เป็นศัตรูหมายเลขหนึ่งของตน ไม่ใช่อเมริกา ดังนั้นจีนจึงยอมคิดต่อกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา จนถึงขั้นสถาปนาทางการทูตต่อกันในพ.ศ.2522

เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระยะนี้ถือว่าการผ่อนคลายความตึงเครียดลงได้มาก และเกือบจะเป็นการยุติสงครามเย็นลง เมื่อประธานาธิบดีเบเรสเนฟ (Brezhnev) แห่งสหภาพโซเวียตเดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกาในพ.ศ.2516 อันนำมาซึ่งการลงนามในสัญญาจำกัดอาวุธยุทธศาสตร์ (SALT I) ในพ.ศ.2520 (คาร์ริคณ์ รัตนรังสี 2531: 195)

สรุปได้ว่าในระยะเวลานี้ได้เกิดสุนทรียอันน่าใจใหม่ขึ้นอีกหลายสุนทรียอันน่าใจทั้งในทวีปเอเชียและทวีปยุโรป ทั้งจีน ยุโรปตะวันออกและญี่ปุ่นต่างแสดงความเป็นอิสระและแสวงหาบทบาทแข่งขันอิทธิพลกับสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ภัยการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ประเทศต่าง ๆ

อุดมการณ์ซึ่ง เคยเป็นปัจจัยสำคัญในการ เมืองระหว่างประเทศแล้วก็ตาม ความสำคัญลง เป็นอันมาก ประเทศมหาอำนาจทั้งหลายแม้มีอุดมการณ์ต่างกันก็ยังคงติดต่อสัมพันธ์กันได้อย่างกว้างขวาง สิ่งที่มีความสำคัญแทนที่อุดมการณ์คือผลประโยชน์ของชาติทางเศรษฐกิจ และการเมือง

กลุ่มประเทศที่ประกาศนโยบาย เป็นกลาง ซึ่งส่วนใหญเป็นประเทศยากจน ได้เพิ่มบทบาทของตนเองมากขึ้นในการ เรียกร้องความช่วยเหลือทาง เศรษฐกิจ จากประเทศอภิมหาอำนาจและประเทศมหาอำนาจทั้งหลาย เพื่อจะไว้ลดช่องว่างและความเสียหายเปรียบทาง เศรษฐกิจของคนลง

โครงสร้างทางการเมืองระหว่างประเทศในขณะนี้ เป็นลักษณะของการ มีหลายศูนย์อำนาจแข่งขันกันในด้าน เศรษฐกิจและการเมือง ประเทศที่ให้ความช่วยเหลือทาง เศรษฐกิจแก่ประเทศที่ยากจนอื่น ๆ ก็ได้ผูกขาดอยู่ เพียงสองอภิมหาอำนาจเท่านั้น อุดมการณ์ไม่ใช่อำนาจสำคัญในการ เลือกติดต่อสัมพันธ์กัน และเลือกช่วยเหลือประเทศที่คล้ายกว่าอีกต่อไป แต่ในด้าน การทหารยังคงมีเพียงสองศูนย์อำนาจที่มีศักยภาพทางอาวุธเหนือประเทศอื่นคือสหรัฐอเมริกา และสหภาพโซเวียต

4. สงครามเย็นหลังพ.ศ. 2523 ทั่วยุโรป แม้ว่าสงครามเย็นจะมีสภาพเกิดขึ้น เมื่อประธานาธิบดีเบรสเนฟเดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกาในเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2516 แต่สภาพเช่นนั้นก็มิได้เกิดขึ้นอย่างถาวร การแข่งขันอำนาจทางทหารยังมิได้เห็นอยู่ทั่วยุโรป

ในระยะนี้สภาพที่ถือว่าเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างสหรัฐอเมริกา กับสหภาพโซเวียตกลับเกิดขึ้น โดยหันมาเผชิญหน้ากันอย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่ง เมื่อสหภาพโซเวียตแทรกแซงทางการเมืองในอัฟกานิสถาน และสนับสนุน ขบวนการปลดแอกในเขตอิทธิพลของสหรัฐอเมริกา เช่นในคิวบา คาเมรูน แองโกลา เอธิโอเปีย นิคารากัว และเอลซัลวาดอร์ รวมทั้งสนับสนุนการก่อการร้ายของประเทศลิเบีย ซึ่งเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาอีกด้วย (เรื่องเดียวกัน , หน้า 212)

ในยุคของประธานาธิบดีเบรสเนฟแห่งสหภาพโซเวียตนั้น จะเห็นได้ว่า เบรสเนฟพยายามเข้านโยบายที่มุ่งแสวงหาอำนาจ ขยายอิทธิพล และแทรกแซง การเมืองของประเทศอื่น ๆ โดยวิธีหุ่กหุ่กวิธี ไม่ว่าจะเป็นทาง เศรษฐกิจ ทางจิตวิทยา หรือการแทรกแซงโดยหน่วยสืบราชการลับ (K.G.B.) ทหารการรบ และการใช้วิธีทางการทหารทุกด้าน เพื่อแสวงหาความเป็นผู้นำในลัทธิคอมมิวนิสต์ (เรื่องเดียวกัน , หน้า 212)

การกระทำของผู้นำสหภาพโซเวียตในระยะนี้ทำให้สหรัฐอเมริกาคงหันกลับมาใช้วิธีดึงสหภาพโซเวียตเอาไว้ และต้องเพิ่มศักยภาพทางทหารทั้งทาง

นิวเคลียร์ ชีปนาวุธและกำลังพลเพื่อแข่งขันกับสหภาพโซเวียต

ประธานาธิบดีเรแกน (Ronald Reagan) หันมาใช้นโยบายทางการทูตและการทหารเพื่อมุ่งแข่งขันกับสหภาพโซเวียตอย่างแข็งกร้าว มีการทำจารกรรมโดยหน่วย ซี.ไอ.เอ และสกัดกั้นสหภาพโซเวียตในทุกด้าน ในเวลาเดียวกันก็ยังคงดำเนินการเจรจาทางการทูตเพื่อลดความตึงเครียด ประธานาธิบดีเรแกนได้พยายามสร้างภาพพจน์ให้ชาวโลกเห็นว่าสหรัฐอเมริกายังคงมีความสามารถที่จะเป็นผู้พิทักษ์สันติภาพของโลกและมิตรประเทศในวงโลก เสรีให้พ้นจากอิทธิพลของสหภาพโซเวียต

สหรัฐอเมริกาพยายามสร้างความกดดันแก่สหภาพโซเวียตในการกระชับมิตรภาพกับมหาอำนาจอื่นในหลายภูมิภาค เช่น สหราชอาณาจักร และญี่ปุ่น นอกจากนี้ยังดำเนินนโยบายสองจีน คือ เพิ่มความช่วยเหลือให้จีนได้ทวีปเอเชีย ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยเหลือสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ทวีปเอเชีย เพื่อต่อต้านแรงกดดันที่สหภาพโซเวียตให้ความช่วยเหลือแก่เวียดนาม (เรื่องเดียวกัน , หน้า 197)

การกระทำของสหรัฐอเมริกาส่งผลให้ฝ่ายสหภาพโซเวียตต้องหาทางป้องกันตนเอง และตอบโต้ด้วยการสร้างความเข้มแข็งให้ตนเองมากยิ่งขึ้น สภาพสงครามเย็นในระยะนี้จึงเป็นช่วงของการแทรกแซงและการสกัดกั้นอีกครั้งหนึ่ง แต่ไม่เหมือนกับในระยะแรกของสมัยสงครามเย็น เพราะยังมีมหาอำนาจอื่นที่ดำเนินนโยบายเป็นอิสระจากสองอภิมหาอำนาจนี้ ทำให้ความตึงเครียดที่เกิดขึ้นในการเมืองโลกน้อยลง

เมื่อประธานาธิบดีกอร์บาชอฟ (Gorbachev) เข้ารับตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ ในพ.ศ. 2528 สหภาพโซเวียตได้เปลี่ยนท่าทีจากการดำเนินนโยบายที่แข็งกร้าวในสมัยประธานาธิบดีเบเรสเนฟ มาดำเนินนโยบายรุกอย่างสันติ (Peace Offensive) (Desmond 1986: 13) สหภาพโซเวียตดำเนินการปรับปรุงความสัมพันธ์กับประเทศต่างในเอเชีย ให้ความเป็นมิตรแก่จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และกลุ่มอาเซียน โดยเน้นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และเทคโนโลยีกับประเทศเหล่านี้ให้มากยิ่งขึ้น และดำเนินการถอนทหารจากดินแดนที่มีกองกำลังของสหภาพโซเวียต เช่น ในอัฟกานิสถาน ชายแดนจีน - รัสเซีย และมองโกลเลีย

ประธานาธิบดีกอร์บาชอฟดำเนินการปฏิรูปสหภาพโซเวียตโดยใช้หลักการปรับเปลี่ยนซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในนาม " กลาสโนสต์ " (Glasnost) คือนโยบายที่จะเปิดระบบต่าง ๆ ที่ถูกปิดกั้นให้มีความคล่องตัว ทั้งภายในประเทศและการติดต่อกับต่างประเทศให้มากขึ้น พยายามนำประเทศให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ภายในขอบเขตสังคมนิยมโซเวียต และ " เปเรสตรอยก้า " (Perestroika)

คือการจัดโครงสร้างทาง เศรษฐกิจ เสียใหม่ มีการเปลี่ยนแปลงกลไกในการปฏิบัติ และกระจายการตัดสินใจ ให้ความอิสระและความรับผิดชอบด้าน เศรษฐกิจแก่ วิชากิจทั้งหลาย เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวหน้า และยกระดับสังคมให้สูงขึ้น ทำให้ ภาพพจน์ของสหภาพโซเวียตดีขึ้นในสายตาชาวโลก ดูเหมือนว่าประเทศต่างๆจะ อยู่ด้วยกันอย่างสันติได้มากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามการตัดสินใจของประธานาธิบดีแห่ง สหภาพโซเวียตก็ยังยึดอยู่กับผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ (คาร์โรลน์ รัตนรังสี : 213) ความสำคัญของเศรษฐกิจกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดนโยบาย ต่างประเทศอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ สหภาพโซเวียตจะต้องดำเนินการทุกวิถีทาง ที่จะรักษาผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจของคนไว้ โดยพยายามลดการแทรกแซงหรือ การสนับสนุนทางการทหารแก่ประเทศในค่ายคอมมิวนิสต์ลง เพื่อลดรายจ่ายและพุง ฐานะทาง เศรษฐกิจของคนเอาไว้

นโยบายของประธานาธิบดีคอร์บาชอฟทำให้ประเทศมหาอำนาจทาง เศรษฐกิจ และประเทศอภิมหาอำนาจเช่นสหรัฐอเมริกา มีข้อต่อรองทาง เศรษฐกิจ ในการช่วยเหลือสหภาพโซเวียต และประเทศบริวาร (เรื่องเดียวกัน, หน้า 214)

ประเทศมหาอำนาจทาง เศรษฐกิจในระดับโลก เช่นประเทศญี่ปุ่น และกลุ่ม ประเทศอุตสาหกรรมในยุโรป กลายเป็นกลุ่มที่กำหนดเศรษฐกิจของโลก ทางด้าน สหรัฐอเมริกานั้น ในสมัยประธานาธิบดีเรแกน แม้สหรัฐอเมริกาจะประสบความสำเร็จในการ เป็นผู้นำทางการทหาร แต่กลับประสบผลล้นทาง เศรษฐกิจ การขาด ดุลย์การค้า ค่าเงินดอลลาร์ และธุรกิจอุตสาหกรรมของสหรัฐตกต่ำ ทำให้สหรัฐ อเมริกาต้องหันมาหาทางแก้ไขปัญหาของตนเองโดยรีบด่วน เพื่อรักษาภาพพจน์อภิมหาอำนาจของตนเองไว้

เพราะฉะนั้นอาจสรุปได้ว่าผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจ เป็นปัจจัยสำคัญที่ กำหนดนโยบายต่างประเทศของประเทศต่างๆในโลก และเป็นปัจจัยหนึ่งที่ กำหนดความเป็นไปของการเมืองระหว่างประเทศในระดับโลก แม้การทหาร และการมีอาวุธนิวเคลียร์ไว้ในครอบครองจะยังคง เป็นเงื่อนไขสำคัญในการดำรง ความเป็นอภิมหาอำนาจและมหาอำนาจ แต่ผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจคือปัจจัย สำคัญที่จะสำจนประเทศและสำจนฐานะทางการทหารเอาไว้ได้ การรบและ สงครามตามที่ต่างๆซึ่ง เหล่าอภิมหาอำนาจ เคย เป็นผู้บงการและสนับสนุนลดน้อยลง กลับหันมาใช้ เศรษฐกิจ เป็นอาวุธประหัตประหารกันมากกว่า (ธนาสฤษฎ์ สดะเวทิน, หน้า 6)

เมื่อศึกษาเรื่องสงครามเย็นในภาพรวมพบว่า การที่แต่ละประเทศจะ ต้องเลือกเข้าข้างใดข้างหนึ่งในสงครามเย็นซึ่ง เป็นสงครามทางอุดมการณ์นั้น ทำให้ ประเทศต่างๆโดยเฉพาะประเทศเล็กทั้งหลายจำเป็นต้องเลือกยึดอุดมการณ์ด้านใด

ด้านหนึ่งระหว่างอุดมการณ์ประชาธิปไตยกับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ เพื่อความอยู่รอดของประเทศไทย

เหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการจะต้องเลือกเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในสงครามเย็นครั้งนี้คือผลประโยชน์ที่จะได้รับจากประเทศผู้นำค่าย ดังนั้นก่อนที่จะเลือกยึดอุดมการณ์ใดผู้นำประเทศทั้งหลายจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ ซึ่งการเลือกเข้าข้างใดข้างหนึ่งในสงครามเย็นนี้หมายถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ความช่วยเหลือทางการทหาร และความช่วยเหลือด้านสาธารณสุขต่างว่ด้วย

ประเทศไทยและประเทศอินเดียนั้นก็ยึดอุดมการณ์ แต่เป็นอุดมการณ์ที่ต่างกัน เนื่องจากการพิจารณาปัญหาต่างมุมของผู้นำประเทศทั้งสอง อุดมการณ์ที่ต่างกันนี้เอง เป็นเครื่องบ่งชี้จุดยืนที่แตกต่างกันของประเทศไทยและประเทศอินเดีย ซึ่งจะส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างกันในด้านต่างว่ด้วย

ถึงกระนั้น จุดยืนที่ผู้นำของทั้งประเทศไทยและประเทศอินเดียต่างเลือก และนับว่าเป็นจุดยืนร่วมกันคือ การเลือกให้การปกครองระบอบประชาธิปไตย แม้จะมีวิถีทางปฏิบัติที่แตกต่างกัน คือประเทศอินเดีย แม้จะได้ชื่อว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่ก็ เป็นแบบสังคมนิยมประชาธิปไตย ส่วนประเทศไทย เลือกปกครองระบอบประชาธิปไตยที่นำมาปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตของชาวไทย ดังนั้นอุดมการณ์ที่แตกต่างกันระหว่างผู้นำอินเดียกับผู้นำไทย ซึ่งควรนำมาพิจารณาคือ อุดมการณ์คอมมิวนิสต์

การพิจารณาอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ของผู้นำประเทศไทยและประเทศอินเดีย

การศึกษาการพิจารณาอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ของผู้นำประเทศไทยและประเทศอินเดียนั้นในช่วงระยะเวลาที่ศึกษาจะช่วยให้เข้าใจหลักการเลือกดำเนินนโยบายต่างประเทศของประเทศไทยและประเทศอินเดียได้ดียิ่งขึ้น ความเข้าใจอุดมการณ์ทางการเมือง และนโยบายต่างประเทศที่ผู้นำของประเทศไทยและประเทศอินเดียเลือกไว้ นี้ คือจุดยืนของประเทศทั้งสองต่อความสัมพันธ์ระหว่างกัน

ผู้นำของประเทศไทยและผู้นำของประเทศอินเดียพิจารณาการคุกคามของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ไม่เหมือนกัน สำหรับประเทศไทยถือว่าอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ที่มีสหภาพโซเวียต และสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นผู้นำในการเผยแพร่ นั้น เป็นอุดมการณ์ที่น่ากลัวสำหรับประเทศที่นิยมลัทธิทุนนิยมเช่นประเทศไทย ที่สำคัญผู้นำของสหรัฐอเมริกาในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้นประสบความสำเร็จในการสร้างภาพที่น่ากลัวของคอมมิวนิสต์แก่ประเทศทั้งหลายที่ยังไม่เป็นคอมมิวนิสต์

สหรัฐอเมริกาเชื่อว่าสหภาพโซเวียตและชาติต่างาร่วมอุดมการณ์เดียวกัน กาลังพยายามปิดล้อมคน และ เชื่อว่าค่ายคอมมิวนิสต์กำลังขยายอำนาจและเผยแพร่อุดมการณ์คอมมิวนิสต์เข้าไปในทุกภูมิภาคของโลก สหรัฐอเมริกาถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องเข้าชกชว้าง โดยการเข้านโยบายสกัดกั้นการกระจายเขตอิทธิพลของสหภาพโซเวียต นโยบายนี้เป็นที่มาของการประกาศหลักการทรูแมน ซึ่งสหรัฐอเมริกาใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการทำสงครามเย็นกับสหภาพโซเวียต และเป็นที่มาของแผนการมาร์แชล ที่สหรัฐอเมริกาใช้ฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศในทวีปยุโรป และ " POINT FOUR PROGRAM " ซึ่งเป็นแผนที่สหรัฐอเมริกาใช้ฟื้นฟูประเทศที่ยึดพัฒนาทั้งหลายในทวีปเอเชีย (สุรชาติ บำรุงสุข : 8)

ความคิดเรื่องการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ของสหรัฐอเมริกาถูกเป็นจริงสำหรับผู้นำของประเทศไทยเมื่อจีนคณะก๊กมินตั๋งต้องพ่ายแพ้แก่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ ประเทศจีนกลายเป็นประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งปกครองด้วยลัทธิคอมมิวนิสต์ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2492 และสาธารณรัฐประชาชนจีนก็ประกาศว่าจะเผยแพร่อุดมการณ์คอมมิวนิสต์สู่ส่วนต่างๆของโลกด้วย (Nuechterlein 1966: 102 - 103) การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองมาเป็นลัทธิคอมมิวนิสต์ของสาธารณรัฐประชาชนจีนนี้เอง ทำให้ผู้นำตั้งของประเทศไทย คือ จอมพล. ป. พิบูลสงคราม และผู้นำของประเทศไทยอินเดียนคือ ยาวหาระลาล เนห์รู ขึ้นตระหนก

แต่ความตื่นตระหนกของผู้นำทั้งสองนี้กลับมิได้นำไปสู่การจัดการกับปัญหาสาธารณรัฐประชาชนจีนในทิศทางเดียวกัน ขณะที่ผู้นำของไทยไม่ต้องการใกล้ชิดกับจีนความอย่างสหรัฐอเมริกา ผู้นำอินเดียนกลับนำประเทศเป็นมิตรกับจีนอย่างที่ไม่มิผู้ใดคาดคิดมาก่อน

ผู้นำไทยกับปัญหาคอมมิวนิสต์

หลังจากที่จีนเปลี่ยนแปลงการปกครองในพ.ศ. 2492 จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีได้ประกาศห้ามชุมชนชาวจีนในประเทศไทยเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองกับประเทศจีนทั้งสองฝ่าย คือตั้งเงินแผ่นดินไทย และเงินไต้หวัน จอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศว่า

...รัฐบาลไทยจะไม่เข้ายุ่งเกี่ยวในกรณีของประเทศจีน และให้ชาวจีนในประเทศไทยอยู่อย่างสงบ ไม่ต้องวิตกกังวลว่ารัฐบาลไทยจะเข้าข้างใครระหว่างรัฐบาลที่กรุงปักกิ่งกับรัฐบาลที่กรุงไทเป และไทยจะต้องรอดูสถานการณ์ไปก่อน... (Ibid.)

การประกาศนี้ยังความไม่พอใจแก่จีนคอมมิวนิสต์อย่างมากจนถึงขั้นที่ทฤษฎีกระจายเสียงในประเทศจีนกระจายเสียงเดือนจอมพล บ. ติบูลสงคราม วัตถุประสงค์ การกระทำนี้เสีย และยังเดือนจอมพล บ. เรื่องที่จอมพล บ. ใช้นโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์จีน และเข้มงวดกับชาวจีนในประเทศไทย (Ibid., p. 103)

ในระยะพ.ศ. 2493 นี้ ผู้นำประเทศไทยต่างรู้ถึงภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ สาธารณรัฐประชาชนจีนว่าเป็นภัยต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งภูมิภาค ด้วยสาธารณรัฐประชาชนจีนต้องการเผยแพร่อุดมการณ์คอมมิวนิสต์เข้ามาในภูมิภาคนี้ และทวีปเอเชียทั้งทวีปผู้บริหารประเทศไทยไม่ไว้วางใจคอมมิวนิสต์ทั้งจากจีน และ เวียดนาม ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทยมีทั้งชาวจีนและชาวเวียดนามอพยพอาศัย อยู่ทั่วไป พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ได้ทรงกล่าวถึงคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย ในการแสดงสุนทรพจน์ ณ ที่ประชุมใหญ่องค์การสหประชาชาติ พ.ศ. 2497 ว่า

...ชาวยุโรปนั้นเป็นชาติที่รักความอิสระ คำว่าไทยแปลว่าอิสระ ดังนั้นเราจึงเลือกปกครองประเทศโดยระบอบประชาธิปไตยซึ่งเข้ากันได้กับวิถีชีวิตของชาวไทย และเราไม่ยินดีกับการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ มีคนไทยน้อยคนมากที่เลื่อมใสในลัทธิคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตาม ในจำนวนประชากรทั้งสิ้น 18 ล้านคนนี้มีชาวจีน 3 ล้านคน ผู้ซึ่งมาลงทุนค้าขายและประกอบอุตสาหกรรมในประเทศไทย รัชคดีที่ปัจจุบันชาวจีนเหล่านี้จงรักภักดีต่อรัฐบาลไทย แต่ก็ยังมีพวกที่นิยมในลัทธิคอมมิวนิสต์อยู่บ้าง นอกจากนี้ยังมีบรรดาชาวเวียดนามอพยพอีกประมาณ 50,000 คนที่บริเวณชายแดนไทยริมแม่น้ำโขง ในจำนวนนี้ก็ยังมีบ้างที่เป็นพวกคอมมิวนิสต์แทรกซึมเข้ามา... (กรมองค์การระหว่างประเทศ 2529: 6)

แต่ผู้นำของไทยในขณะนั้นยังไม่อาจตัดสินใจได้ว่าควรจะทำอย่างไรในการป้องกันภัยคุกคามนี้ จอมพลบ. ติบูลสงครามเองนั้นมิจงใจเอนเอียงไปเข้าข้างตะวันตกมากกว่าที่จะยึดนโยบายเป็นกลาง (Neutralist Policy) แต่ก็ยังไม่ได้ตัดสินใจเป็นพันธมิตรกับฝ่ายโลกเสรีเสียเลยทีเดียว เพราะต้องการความมั่นใจเสียก่อนว่าฝ่ายโลกเสรีโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาจะช่วยเหลือประเทศไทยได้เต็มที่จริง (Neuchterlein 1966 : 103)

ในเวลาขึ้นทั้งประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศสก็ยังร่วมมือกันต่อต้านคอมมิวนิสต์ในอินโดจีนและแหลมมลายูอยู่ แต่ผู้นำของไทยกลับเชื่อว่าหากไม่ได้

รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา และสหรัฐอเมริกาไม่เข้ามาบีบบังคับ
 อย่างเต็มที่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว ประเทศไทยไม่มีทางจะ
 ค้านภัยจากคอมมิวนิสต์ได้เลย และอีกประการหนึ่ง ความไม่พอใจฝรั่งเศสใน
 สมัยสงครามอินโดจีนกับฝรั่งเศสและสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยังมีอยู่
 เนื่องจากฝรั่งเศสออกเสียงคัดค้านประเทศไทยไม่ให้เข้าเป็นสมาชิกในองค์การ
 สหประชาชาติ จนกว่าจะคืนดินแดนในลาวและกัมพูชาที่ประเทศไทยยึดได้จาก
 ฝรั่งเศสคืนให้แก่ฝรั่งเศสเสียก่อน ในการต่อสู้ระหว่างฝรั่งเศสกับฝ่ายคอมมิวนิสต์
 ผู้นำไทยพิจารณาว่าคอมมิวนิสต์อาจได้รับชัยชนะ ดังนั้นจึงยังไม่ต้องการกระทำการ
 ให้กระทบกระเทือนความสัมพันธ์กับกองกำลังเวียดนามที่จนกว่าสหรัฐอเมริกา และ
 สหราชอาณาจักรจะร่วมมือกับฝรั่งเศสอย่างเต็มที่ (Ibid., p.104)

ดังนั้นเมื่อประธานาธิบดีทรูแมนแห่งสหรัฐอเมริกา ส่งนายฟิลิป เจสซัป
 (Philip Jessup) เอกอัครราชทูตพิเศษของประธานาธิบดีสหรัฐฯ
 (Ambassador at-large) มาจัดการประชุมเอกอัครราชทูตของสหรัฐอเมริกา
 ประจำภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่กรุงเทพฯ ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2493
 โดยเน้นถึงภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์จีนต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
 และการป้องกันภูมิภาคนี้จากการคุกคามของคอมมิวนิสต์ โดยมุ่งที่จะให้ความช่วยเหลือ
 ในการยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชน การรักษาโรค และความ
 ช่วยเหลือทางการทหาร ซึ่งมาตรการเหล่านี้จะจ่อมผล บ. เชื่อว่าจะช่วยในการพัฒนา
 ประเทศและจะไม่ทำให้ประเทศไทยตกเป็นของฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้ ดังนั้นจ่อมผล บ.
 จึงคัดค้านใจประกาศนโยบายสนับสนุนตะวันตก (Pro-West) และต่อต้านคอมมิวนิสต์
 (Anti-Communist) อย่างเต็มที่

อาจกล่าวได้ว่านโยบายที่จ่อมผล บ. วางไว้ตัวเองเป็นแนวทางให้นายก
 รัฐมนตรีในสมัยต่อมาอีกหลายสมัยดำเนินรอยตาม และนำประเทศเข้าผูกพันกับ
 สหรัฐอเมริกามากขึ้นเป็นลำดับ เนื่องจากความหวาดกลัวการโจมตีจากพรรคคอม
 มิวนิสต์ในประเทศไทย ซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากสาธารณรัฐประชาชนจีน
 และไม่ต้องการให้ประเทศไทยเป็นเหยื่อลัทธิคอมมิวนิสต์ เพราะเชื่อในทฤษฎี
 ที่ว่าหากอินโดจีนทั้ง 3 ประเทศคือเวียดนาม ลาว และกัมพูชากตกเป็นของฝ่าย
 คอมมิวนิสต์หมดแล้ว ประเทศไทยก็คงจะเป็นเป้าหมายถัดมา

ความพยายามต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลไทยสมัยจ่อมผลกนอม กิตติขจร
 (พ.ศ. 2506 - 2516) เป็นตัวอย่างของการนำประเทศเข้าไปมีส่วนร่วม
 สงครามเวียดนามอย่างเห็นได้ชัด โดยเข้าข้างสหรัฐอเมริกาเต็มที่

เมื่อสงครามเย็นคลี่คลายลงในทางที่ตี สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต
 และสาธารณรัฐประชาชนจีนสามารถเจรจากันได้ สหรัฐอเมริกาหันไปให้ความสำคัญ

กับประเทศในภูมิภาคเดียวกันกับคน ประเทศไทยจึง เปลี่ยนนโยบายต่างประเทศมา เป็นเข้ากับประเทศทุกฝ่ายได้ เห็นได้จาก การเริ่มเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศของไทย หลังจากที่ประธานาธิบดีนิกสันประกาศหลักการนิกสัน สุนทรพจน์ของ าพณาดันต์ คอมันตร์ ที่แสดงไว้เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2513 สะท้อนให้เห็นการปรับตัวอย่างรวดเร็วของรัฐบาลในการเปลี่ยนแปลง นโยบายต่างประเทศไปตามสถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป

... ปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลายอย่าง หรือกล่าวว่ ากาสังเริ่มเปลี่ยนแปลงก็ได้ อภิมาหาอำนาจสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นมิตร ประเทศของเราได้ประกาศหลักการนิกสัน ซึ่งถือเป็นนโยบาย ต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาด้วย และเราก็เห็นด้วยกับหลักการนี้ เราต้องยอมรับเสมอว่าประชาชนของเรา มีหน้าที่รับผิดชอบต่อความ บลอคภัยของประเทศ ถึงแม้เราจะหวังได้รับความช่วยเหลือจาก ภายนอกบ้างก็ตาม แต่หน้าที่หลักในการป้องกันประเทศนี้ควรจะอยู่ กับพวกเรา... (กรมสารนิเทศ มบพ. : 114 - 115)

และยังประกาศอย่างชัดแจ้งในคราวเดียวกันนี้ว่า " นโยบายของเราไม่ใช่นโยบาย ค่อค้านคอมมิวนิสต์ " (เรื่องเดียวกัน)

ผู้นำอินเดียกับลัทธิคอมมิวนิสต์

เป็นที่ทราบกันดีว่านโยบายต่างประเทศที่ผู้นำประเทศอินเดียคือ Jawaharlal Nehru) คิดขึ้นเพื่อนำประเทศให้รอดพ้นจากการต้องตก เป็นบริวารของค่ายอุดมการณ์ในสงครามเย็นคือนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด และหลักการ อยู่ร่วมกันโดยสันติ

การประกาศนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดของอินเดียก็ด้วยเหตุผลที่ว่า อินเดียไม่ต้องการให้ประเทศมหาอำนาจใดเข้ามาก้าวก่ายในการดำเนินนโยบาย ของคน ซึ่งเท่ากับเป็นการลบล้างเกียรติและฐานะของอินเดียจากประเทศเอกราช เป็นเพียงบริวารประเทศอภิมหาอำนาจเท่านั้น ผู้นำอินเดียก็ยังไม่มีใจเชื่อใน อุดมการณ์ทางการเมืองของค่ายใดในสองค่าย แต่เชื่อในการเดินทางสายกลาง และการนำข้อดีของอุดมการณ์ทั้งสองมาใช้ดังจะ เห็นได้จากสุนทรพจน์ที่นายกรัฐมนตรี เนห์รูกล่าวไว้ต่อรัฐสภาอินเดีย เมื่อพ.ศ. 2499 ว่า

... เรา มีความคิดที่ชัดเจนเกี่ยวกับโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจของเรา เราบริหารงานในประเทศนี้ภายใต้รัฐธรรมนูญที่อาจเรียกได้ว่าเป็นประชาธิปไตยแบบมีรัฐสภา การปกครองแบบนี้ไม่ได้บีบบังคับเรา เราเสนอที่จะยังคงดำเนินการปกครองในระบอบดังกล่าวต่อไป... เรา มีความประสงค์ที่จะเป็นคอมมิวนิสต์ แต่ขณะเดียวกันเราก็ไม่ต้องการที่จะคงอยู่ภายใต้การบงการให้เป็นไปในทิศทางอื่น... ความคิดและวิธีการของเรา เข้ากันไม่ได้ทั้งกับกระบวนการต่อสู้ของคอมมิวนิสต์และกระบวนการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์... (Band yopadhyaya 1980: 178)

ผู้นำอินเดียตระหนักถึงปัญหาภายในประเทศของตนในเรื่องกลุ่มชนหลายเชื้อชาติ ศาสนา อันก่อให้เกิดการจลาจลอยู่เนืองว เนื่องจากทะเลาะเบาะแว้งของชนชาติต่างวเหล่านี้ การปกครองประเทศจึงเป็นไปด้วยความยากลำบาก และยากที่จะทำให้ประชาชนซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งทางด้านฐานะและความรู้มีความพึงพอใจได้ทั่วหน้ากัน ทางที่ดีที่สุดสำหรับผู้นำอินเดียในสมัยนั้นก็คือ รักษาประเทศให้สงบสุขให้ได้มากที่สุด ไม่พยายามมีเรื่องทะเลาะกับประเทศเพื่อนบ้าน และไม่ก้าวร้าวกิจการของประเทศอื่น และไม่ยินยอมให้ชาติอื่นมาก้าวร้าวกิจการภายในของตน ดังจะเห็นได้จากการประกาศหลักปรัชญา

ด้วยการตระหนัก เช่นนี้เองทำให้อินเดียต้องทำตนเป็นมิตรกับประเทศเพื่อนบ้าน (ยกเว้นประเทศปากีสถานซึ่งมีข้อพิพาทกันมาตั้งแต่แรกตั้งประเทศ) ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือพยายามเป็นมิตรกับสาธารณรัฐประชาชนจีน และเป็นมิตรกับสหภาพโซเวียต แต่ด้วยความที่มีอคติส่วนบุคคล ทำให้เหล่าผู้นำอินเดียไม่ให้ความเป็นมิตรกับสหรัฐอเมริกาเท่าที่ควร ทั้งที่สหรัฐก็ให้ความช่วยเหลืออินเดีย อยู่เสมอและเป็นจำนวนมาก (ราชละเ็ชคนใน Krishnan T.V. Kunhi) อินเดียมักจะพิจารณาว่าสหรัฐให้ความช่วยเหลือแก่ปากีสถานมากกว่าอินเดีย และการกระทำของสหรัฐอเมริกามิ่ว่าจะเป็นการก่อตั้งองค์การ ส.ป.อ. หรือการเข้าร่วมรบในสงครามเวียดนาม เป็นการแทรกแซงกิจการภายในภูมิภาค และเป็น การก่อความไม่สงบในภูมิภาคทั้งสิ้น

ดังนั้นผู้นำอินเดียจึงมีจิตใจเอนเอียงไปทางฝ่ายคอมมิวนิสต์มากกว่าฝ่ายทุนนิยม เพราะอินเดียมีทัศนคติไม่ตีคู่ฝ่ายทุนนิยมว่าเป็นพวกเดียวกับพวกที่นิยมลัทธิจักรวรรดินิยม อินเดียจึงชื่นชมความช่วยเหลือที่มาจากสหภาพโซเวียต มิ่ว่าจะเป็นความช่วยเหลือในการสร้างโรงงานกลั่นน้ำมัน การให้เครดิตใน

การสร้างโรงงานเหล็กกล้า และความช่วยเหลืออื่น ๆ จากสหภาพโซเวียต
เห็นได้จากการที่นายกรัฐมนตรีศรีสทริกกล่าวชมสหภาพโซเวียตในโอกาสต่าง ๆ
ไว้หลายครั้งว่า

- ... สหภาพโซเวียตเป็นเพื่อนผู้ยิ่งใหญ่ของเรา ผู้ช่วยเหลือยามเราทุกข์ร้อน
 - ... สหภาพโซเวียตเป็นผู้ช่วยเหลือที่สำคัญที่สุดในการรักษาสันติภาพ
 - ... สหภาพโซเวียตเป็นเพื่อนที่แท้จริง รอยเบอ์เซนซ์ของอินเดีย
 - ... สหภาพโซเวียตเป็นพันธมิตรที่พึ่งพาได้ และเป็นกำลังสำคัญของอินเดีย
- (Ray 1973: 137,143)

ความสัมพันธ์กับฝ่ายคอมมิวนิสต์สหภาพโซเวียตของอินเดียถึงจุดสูงสุด
เมื่อมีการลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพมิตรภาพและความร่วมมือ (The Treaty
of Peace, Friendship and Co-operation) กับสหภาพโซเวียต
(รายละเอียดใน กรมประมวลข่าวกลาง, กรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ.2514: 156)
เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ.2514 ซึ่งมีผลให้อินเดียกลายเป็นพันธมิตรทางทหารกับ
สหภาพโซเวียตอย่างเป็นทางการ

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าอินทิรา คานธี นายกรัฐมนตรีอินเดียในสมัยนั้น
จะลงนามในสนธิสัญญาดังกล่าวแล้ว นางอินทิรา ก็คงยืนยันว่าอินเดียยังคงใช้
นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดอยู่

...นางอินทิรา คานธี และนายชวาร์น ซิงค์ รัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงการต่างประเทศอินเดียได้ยืนยันเมื่อวันที่
15 สิงหาคม พ.ศ.2514 ว่าสนธิสัญญาดังกล่าวนี้มิได้ทำลายนโยบาย
ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดของอินเดีย เพราะมิใช่สนธิสัญญาพันธมิตร
ทางการทหาร จึงไม่มีข้อผูกพันใดที่อินเดียจะยินยอมให้
สหภาพโซเวียตเข้ามาตั้งฐานทัพในอินเดียได้ และรัฐบาล
อินเดียยินดีที่จะหาสัญญาทานองเดียวกันนี้กับมิตรประเทศอื่น ๆ เช่นกัน ...

(กรมประมวลข่าวกลาง, กรกฎาคม-ธันวาคม 2514 :158)

อาจสรุปได้ว่าทัศนคติของผู้นำไทยและผู้นำอินเดียต่อปัญหาคอมมิวนิสต์นั้น
เป็นไปในทิศทางที่แตกต่างกัน ผู้นำไทยเกรงภัยคอมมิวนิสต์จึงต้องหันไปพึ่งพา
ความช่วยเหลือจากภายนอกคือสหรัฐอเมริกา และได้ตั้งฐานทัพแก่สหรัฐ
อเมริกานในกรณีสงครามเวียดนาม เพื่อให้สหรัฐอเมริกายับยั้งการขยายตัวของ
ฝ่ายคอมมิวนิสต์ในเอเชีย ในขณะที่ผู้นำอินเดียไม่เห็นความแตกต่างระหว่าง

อุดมการณ์หรือลัทธิ ดังจะ เห็นได้ว่าอินเดียมองสงครามเวียดนาม (ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป) ว่าเป็นเพียงสงครามกลางเมือง เป็นสงครามภายในเท่านั้น จึงกระทำทุกวิถีทางในการคัดค้านสหรัฐอเมริกาในกรณีสงครามเวียดนามครั้งนี้ และมีความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นกับสหภาพโซเวียต ส่วนสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้น หากไม่มีปัญหาสงครามพรมแดนกับเมื่อพ.ศ. 2505 ความสัมพันธ์ก็คงยัง แนบแน่นดี

กล่าวได้ว่านโยบายต่างประเทศของอินเดียนั้นเป็นไปโดยอิสระ และมีอิสระที่จะดำเนินนโยบายไปในทิศทางที่อินเดียนั้นเห็นว่าถูกและควร ในขณะที่นโยบายต่างประเทศของประเทศไทยในระหว่าง พ.ศ. 2493 - 2519 มีแนวโน้มว่าขึ้นอยู่กับความคิดของอภิมาหาอำนาจอสหรัฐอเมริกาเป็นใหญ่ ต่อมาเมื่อสหรัฐอเมริกาลดความสำคัญของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ลง นโยบายต่างประเทศของประเทศไทยจึงเป็นอิสระมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการสถาปนาความสัมพันธ์กับประเทศคอมมิวนิสต์มากยิ่งขึ้น คาบึงถึง เรื่อง เศรษฐกิจและการค้าขายเป็นหลัก อันนำมาซึ่งการรวมตัวกันของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

อย่างไรก็ดี อุดมการณ์ของผู้นำประเทศไทยและประเทศอินเดียนั้นยึดมั่นอยู่ที่ผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ การที่ผู้นำประเทศไทยเลือกที่จะเข้าข้างฝ่ายสหรัฐอเมริกาจนถึงกับประกาศนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ก็ติ การที่ผู้นำประเทศอินเดียนั้นไม่เห็นภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ ยินดีที่จะเป็นมิตรกับสหภาพโซเวียตก็ติ หรือแม้แต่เมื่อผู้นำของประเทศไทยประกาศจุดยืนใหม่ที่ไม่ต่อต้านคอมมิวนิสต์ เหตุการณ์ต่างวเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าอุดมการณ์ของผู้นำประเทศไทยและประเทศอินเดียนั้นมีการเปลี่ยนแปลง ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางการเมืองในระดับโลก และระดับภูมิภาค ซึ่งส่งผลกระทบต่อระดับประเทศคือประเทศไทยและประเทศอินเดียนั้น

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองดังกล่าวยังส่งผลต่อการเลือกดำเนินนโยบายต่างประเทศของประเทศไทยและประเทศอินเดียนั้นอีกด้วย นโยบายต่างประเทศของประเทศทั้งสองนี้แตกต่างกัน เนื่องมาจากอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันนั่นเอง

การค้าเงินนโยบายต่างประเทศของประเทศไทยและประเทศอินเดีย

ได้กล่าวแล้วว่าอุดมการณ์ที่แตกต่างกันยังผลให้นโยบายต่างประเทศแตกต่างกันไปนโยบายต่างประเทศที่แตกต่างกันนี้สามารถเป็นเครื่องบ่งชี้จุดยืนของทั้งประเทศไทย และประเทศอินเดียในเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ จุดยืนที่ต่างกันอันเนื่องมาจากอุดมการณ์และนโยบายต่างประเทศนี้เอง เป็นเครื่องกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศอินเดีย พ.ศ. 2493 - 2529 ดังที่จะได้ศึกษาต่อไป

นโยบายต่างประเทศของไทย

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าอันสมัยก่อนการ เปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นนโยบายต่างประเทศของประเทศไทยดำเนินไปโดยอาศัยหลักสำคัญสองประการคือ ประการแรก เพื่อป้องกันอำนาจอิทธิพลและความมั่นคงของประเทศ และประการที่สองคือ เพื่อความเอื้อรอดของประเทศ

เห็นได้ชัดตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ทรงใช้นโยบายต่างประเทศอันอาจเรียกได้ว่า เศรษฐกิจอานาจอสังคณา ซึ่งตัวอย่างการใช้นโยบายต่างประเทศอันอาจนี้ยังมาปรากฏให้เห็นอีกในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ควบคู่ไปกับนโยบายผู้ค้ำค้ำ (เภยศรี รุก 2527: 1)

นอกจากนั้นเรายังเห็นความสามารถในการใช้นโยบายต่างประเทศของบรรดาผู้นำไทย จากกรณีสงครามโลกครั้งที่ 1 และสงครามโลกครั้งที่ 2 สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อโลกก้าวเข้าสู่ยุคสงครามเย็น การจู่โจมและการสกัดกันระหว่างค่ายอุดมการณ์ประชาธิปไตย กับค่ายอุดมการณ์คอมมิวนิสต์นโยบายต่างประเทศของไทยก็เปลี่ยนไปเพื่อรับกับการ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ภัยที่ยึดมั่นอยู่ที่ผลประโยชน์ ความมั่นคงของชาติ และความเอื้อรอดของประเทศ ซึ่งอาจจะแบ่งอย่างคร่าวๆได้ดังนี้

1. นโยบายต่างประเทศของไทยช่วง พ.ศ. 2490 - 2516

ในระยะนี้มีการปกครองโดยคณะรัฐบาลหลายคณะ แต่คณะรัฐบาลที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องนี้คือ รัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2491-2500) รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2501-2506) และรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร (พ.ศ. 2506-2516)

แนวนโยบายต่างประเทศในช่วงนี้จะเห็นความนิยมเชิงงานการเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาอย่างแนบแน่น แม้ว่าจะระยะก่อนสมัยรัฐบาลจอมพล. พิบูลสงคราม

รัฐบาลไทยจะประกาศนโยบาย เป็นมิตรกับทุกประเทศก็ตาม แต่เมื่อเหตุการณ์ ต่างวาทันภูมิภาคเปลี่ยนแปลงไป จึงกลายเป็นคอมมิวนิสต์ นโยบายต่างประเทศ ที่ประกาศตัว เป็นกลางจึงต้อง เปลี่ยนไปด้วย

...หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ในระยะแรกนั้น รัฐบาลไทยไม่ว่าจะ เป็นคู่ค้ากับทุกประเทศที่ขึ้นมาบริหารประเทศก่อน พ.ศ. 2492 ส่วนค่าเงินนโยบายต่างประเทศโดยมีจุดมุ่งหมาย ที่จะเคารพและปฏิบัติ ตามสนธิสัญญาที่ได้กระทำไว้กับประเทศต่าง ๆ เป็นมิตรกับนานาประเทศ และให้ความร่วมมือสนับสนุนของสภาราชประชาชาติอย่างจริงจัง... (เรื่อง ศยามานนท์ 2520 : 286)

เมื่อเริ่มสมัยรัฐบาลคณะจอมพล บ. ติบูลสงคราม รัฐบาลต้องปรับ นโยบายต่างประเทศเสียใหม่ ดังจะเห็นได้จากคำแถลงของจอมพล. ต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2492 ดังต่อไปนี้

...ขณะนี้สถานการณ์ของประเทศต่าง ๆ ยังยุ่งยากสับสนอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายในประเทศใกล้เคียงมีการสู้รบกันทั่วไป ส่วนประเทศไทยยังรักษาความสงบสุขได้ แต่ย่อมมีความเข้าใจ หัวกันว่าประเทศชาติของเราจะต้องมีการระงับกบฏมิชชั่นน้อย ที่จะต้องพยายามฝืนกันอันที่จะรักษาไว้ซึ่ง ความสงบ สันติสุข เพื่อประโยชน์แก่ชาวไทย... (เรื่อง เดียวกัน, หน้า 309)

และเมื่อถึงวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2495 จอมพล บ. ติบูลสงคราม แถลงนโยบายต่อรัฐสภาอย่างแจ่มชัดว่าจะต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์

...1. รัฐบาลนี้มีเจตจำนงอันแน่วแน่ที่จะผูกมิตรกับประชาชาติไทยโดยความรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เทิดทูนพระมหากษัตริย์บรมราชจักรีวงศ์อันเป็นที่เคารพสักการะตลอดไป

2.

3.

4. รัฐบาลนี้จะส่งเสริมมิตรอันมั่นคงกับนานาประเทศ และปฏิบัติ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เชิดชูอุดมคติของสหประชาชาติ และยึดมั่นอยู่ในฝ่ายเสรีประชาธิปไตย ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ผู้รุกราน

เพื่อความยุติธรรมสันติสุข (สำนักนโยบายและแผนมหาดไทย พ.ศ.2521, ม.ป.พ.: 139 - 140) < เน้นโดยผู้เขียน >

นโยบายของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และนโยบายของจอมพลถนอม กิตติขจร ได้ประกาศไว้อย่างชัดเจนเช่นกันว่า " จะยึดมั่นในอุดมการณ์ร่วมกัน ความสนธิสัญญาป้องกันร่วมกัน แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ " (เรื่องเดียวกัน, หน้า 159, 163)

ความแตกต่างระหว่างนโยบายต่างประเทศสมัยจอมพล บ. คิบูลสงคราม กับสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์อยู่ที่ ในสมัยของจอมพล บ. ระเบียบของการพึ่งพา อภิมหาอำนาจยังไม่ชัดเจนเท่าในสมัยต่อมา จอมพล บ. นั้นพึ่งพิงโลกเสรีและสนธิสัญญาความมั่นคงร่วมกัน โดยผ่านองค์การซีโต้ แบบ " Collective Security " แต่ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ต่อมาจนถึงสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นการนำประเทศเข้าไปพึ่งพิงรัฐบาลสหรัฐอเมริกาอย่างเต็มที่ โดยพยายามให้สหรัฐอเมริกา กับประเทศไทยมีความผูกพันแบบทวีภาคี เพื่อช่วยประกันความมั่นคง และป้องกันภัยคุกคามจากภายนอก เห็นได้ชัดในข้อตกลงถัน - รัสค์ (Thanat - Rusk Agreement) ว่า ความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาต่อประเทศไทยนี้ไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับความตกลงยินยอมของประเทศซีโต้อื่น ๆ พันธกรณีต่อสัญญาที่เป็นเอกเทศและเป็นส่วนรวมในตัวเอง (Jha 1986: 59)

ส่วนความเหมือนกันของลักษณะการพึ่งพิงจากรัฐบาลซึ่งมีผู้นำทั้งสามท่านนี้ ก็คือ การที่นายกรัฐมนตรีทั้งสามท่านหวังจะนำอำนาจจากภายนอก เข้ามาช่วยสร้างความมั่นคงภายในให้แก่ประเทศไทย ซึ่งหมายรวมถึงความมั่นคงของรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีทั้งสามท่าน และหวังจะได้รับความช่วยเหลือในด้านการพัฒนา ได้เรียนรู้ความก้าวหน้าทางวิชาการ ตลอดจนได้รับความช่วยเหลือด้านอาวุธ ยุทธภัณฑ์จากสหรัฐอเมริกาด้วย

นอกจากเหตุผลซึ่งได้กล่าวไปแล้ว การที่จอมพล บ. นำประเทศไปพึ่งพิงตะวันตกก็เนื่องมาจากสถานการณ์ไม่มั่นคงของจอมพล บ. เองด้วย จอมพล บ. คิบูลสงครามก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยการรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ฐานะทางการเมืองจึงไม่สู้จะมั่นคงนัก จำเป็นต้องพยายามหามิตรประเทศเพื่อช่วยค้ำจุนอำนาจทางการเมือง นอกจากนี้การประกาศสงครามกับฝ่ายพันธมิตร และร่วมอยู่กับฝ่ายอักษะในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็เป็นสาเหตุที่ทำให้รัฐบาลของประเทศไทยมหาอำนาจและประเทศอภิมหาอำนาจตะวันตกยังไม่ค่อยไว้วางใจจอมพล บ. เท่าใดนัก

จอมพล บ. คิบูลสงครามจึงต้องดำเนินการเพื่อให้สองมหาอำนาจ คือ สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักรไว้วางใจ และเพื่อพิสูจน์ว่าจอมพล บ. มี

จิตใจ เข้ากับฝ่ายตะวันตกในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ (Ibid, p.47) โดยการแถลง
นโยบายภายในและนโยบายต่างประเทศว่าด้วยการต่อต้านคอมมิวนิสต์ เนื่องจากใน
ระยะนั้นเป็นสมัยสงครามเย็น การคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์ขยายตัวมาสู่ภาคพื้น
เอเชีย เหตุการณ์นี้สร้างความกังวลแก่สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร และฝรั่งเศส
ซึ่งเป็นประเทศที่ได้รับผลประโยชน์มากจากภูมิภาคแถบนี้ มหาอำนาจกลุ่มโลกเสรี
ทั้งสามจึงพยายามที่จะแสวงหาความร่วมมือจากประเทศซึ่งไม่เป็นคอมมิวนิสต์เช่น
ประเทศไทย เพื่อร่วมกันสกัดกั้นอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ จึงเป็นโอกาสดีของ
จอมพล ป. ที่จะผูกสัมพันธ์กับกลุ่มมหาอำนาจดังกล่าว เพื่อผลในการสร้างเสริม
อำนาจให้แก่ตนเองในประเทศไทยให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น และเพื่อแสวงหาพันธมิตรซึ่งมี
อุดมการณ์ในการปกครองที่คล้ายคลึงกันอีกประการหนึ่ง (เศรษฐร์ หุก : 158 - 159)

การกระทำของจอมพลป. ส่งผลดีต่อเสถียรภาพทางการเมืองภายใน
ประเทศเป็นอย่างมาก จอมพล ป. ได้รับการสนับสนุนให้ปกครองประเทศภายใต้
"ระบบทหาร" ทั้งนี้เพราะนโยบายของสหรัฐอเมริกาต้องการต่อต้านการขยายตัว
ของลัทธิคอมมิวนิสต์ และสหรัฐอเมริกามีความเชื่อว่าการปกครองในระบอบ
เผด็จการทหารจะเป็นทางหนึ่งที่จะต่อต้านการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ได้
อย่างจริงจัง

... เพราะรัฐบาลทหารคือผู้ที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างจริงจัง
โดยเฉพาะในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผู้นำทหารในสาขา
ของสหรัฐก็คือนักต่อต้านการปฏิวัติของลัทธิคอมมิวนิสต์ ... (สุรชาติ บำรุงสุข .
2525 : 10)

ต่อมาจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ทำการรัฐประหารในพ.ศ. 2500 และมอบ
อำนาจให้จอมพล ถนอม กิติกขจร เป็นนายกรัฐมนตรีก่อน ภายหลังจอมพลสฤษดิ์
จึงขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีเองในระหว่าง พ.ศ. 2501 - 2506

หลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้เป็นผู้นำประเทศอย่างเต็มตัวแล้ว ได้
ประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2495 ที่ใช้กันอยู่ในขณะนั้นเสีย และ
ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองพ.ศ. 2502 แทน ทำให้อำนาจการปกครองตกเป็น
ของนายกรัฐมนตรีอย่างเต็มที่

ในสมัยที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์มีอำนาจ (พ.ศ. 2501 - 2506)
ความตึงเครียดจากสถานการณ์ในลาวพ.ศ. 2505 ทำให้รัฐบาลไทยต้องแสวงหา
ความมั่นใจจากสหรัฐอเมริกาว่าจะคุ้มครองประเทศไทยอย่างเต็มที่ ซึ่งรัฐบาล
สหรัฐอเมริกาได้ประกาศให้ความสนับสนุนแก่รัฐบาลไทยอย่างเต็มที่เมื่อมีการรุกราน

จากคอมมิวนิสต์ ประเทศไทยในขณะนั้นก็มีนโยบายสนองตอบสหรัฐอเมริกาในเรื่องสงครามเวียดนามอย่างเต็มที่เช่นกัน ด้วยเหตุผลที่ว่ารัฐบาลไทยต้องการอำนาจของสหรัฐอเมริกาเพื่อคุ้มครองประเทศไทย เห็นได้ชัดจากการลงนามในข้อตกลงถนัด-รัสค์ ลงวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2505 ซึ่งเป็นข้อผูกพันแบบทวิภาคีระหว่างสองประเทศเท่านั้น

การลงนามในข้อตกลงแบบทวิภาคีนี้เองยังผลให้สหรัฐอเมริกาประกาศว่าจะเข้าช่วยปกป้องอธิปไตยของประเทศไทยได้ทุกเมื่อ โดยไม่ต้องผ่านการรับรองจากประเทศสมาชิกองค์การซีโต้ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ถึงกับประกาศเมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2505 ว่า " ประเทศไทยยินดีเป็นมิตรกับสหรัฐอเมริกาซึ่งไทยนับว่าเป็นมหามิตร และสามารถช่วยเหลือประเทศไทยได้หากถูกรุกราน " (Jha, : 52)

จากการที่ทั้งสองฝ่ายเป็นพันธมิตรกันอย่างแนบแน่นนี้เองทำให้ประเทศไทยยอมให้สหรัฐอเมริกา สมัยประธานาธิบดี จอห์น เอฟ. เคนเนดี (John F. Kennedy) ส่งทหารรุ่นแรกจำนวน 4,800 คน เข้ามาประจำในประเทศไทย เพื่อเป็นการเสริมกำลังทหารอเมริกันที่จะเข้าไปทำการรบในเวียดนาม

หลังอสังกรรมของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ในพ.ศ. 2506 ผู้สืบทอดตำแหน่งทางการเมืองคือจอมพล ถนอม กิตติขจร ก็มิได้เปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศของไทย และยังเพิ่มพูนความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกามากยิ่งขึ้นไปอีก

ภายหลังกรณีอ่าวตังเกี๋ย (Gulf of Tonkin Incident) ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2507 สหรัฐอเมริกาส่าวหาว่าเวียดนามเหนือโจมตีเรือรบแมคคอก (Maddox) ของคน ประธานาธิบดีจอห์นสันได้ยื่นญัตติต่อรัฐสภาของสหรัฐเพื่อขออำนาจพิเศษในการปฏิบัติการตอบโต้และป้องกันตนเอง ทำให้บทบาทของกองกำลังอเมริกันในภูมิภาคนี้ทวีขึ้นอย่างรวดเร็ว (จุลชีพ ชินวรรณ 2523: 29)

เมื่อประเทศไทยให้ความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาในสงครามเวียดนามมากขึ้น เวียดนามเหนือและสาธารณรัฐประชาชนจีนก็ยังไม่พอใจการกระทำของประเทศไทยมากขึ้นทุกที ทั้งสองประเทศนี้ประกาศสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยให้ล้มล้างรัฐบาลไทย ยังผลให้สหรัฐอเมริกากลางเป็นหลักประกันความอยู่รอดของรัฐบาลไทยไปอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง เพื่อคุ้มครองและเพื่อให้เกิดความมั่นคงภายในประเทศ

อย่างไรก็ดี การที่สหรัฐอเมริกาทุ่มความช่วยเหลือให้แก่รัฐบาลไทยอย่างมาในขณะนั้น หอจะมองเห็นได้ว่ามาจากความต้องการประเทศไทยเป็น

ฐานพิพินนาการ เข้าไปรบในสงครามเวียดนามซึ่งสหรัฐถือว่าเป็นได้ชัยชนะเด็ดขาด การทุ่มเทกำลังช่วยเหลือประเทศในครั้งนี้อย่างเต็มที่เพราะสหรัฐอเมริกาทรงภัยคุกคามจากการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ กล่าวหาว่าฝ่ายคอมมิวนิสต์ล้มล้างรัฐบาลได้สำเร็จ จะเป็นชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่มีต่อสหรัฐอเมริกา

ประเทศไทยเองก็ตระหนักในเหตุผลข้อนี้ดี และทราบดีว่ายุทธศาสตร์ของประเทศไทยคือที่มั่นซึ่งสหรัฐอเมริกาเห็นว่ามีควมสำคัญยิ่ง ไม่ว่าผู้นำรัฐบาลไทยในเวลานั้นจะเกรงกลัวภัยจากคอมมิวนิสต์จริงหรือไม่ก็ตาม แต่การยึดสหรัฐอเมริกาเป็นที่ตั้งจึงยึดมั่นมาซึ่งความอุ่นใจ และเสถียรภาพภายในประเทศได้ดีกว่าการยืนหยัดต่อสู้ต่อไปอย่างโดดเดี่ยว การที่สหรัฐอเมริกาได้ทุ่มเทเงินทองเพื่อช่วยเหลือประเทศไทยในด้านการพัฒนาสาธารณูปโภคต่างต่างนั้น อาจจะเป็นไปได้ว่าสหรัฐอเมริกาลงทุนเพื่อความสะดวกแก่ตนเองในการเข้าไปทำสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ในเวียดนาม ลาว และกัมพูชาเท่านั้น สหรัฐอเมริกาหวังจะใช้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางเพื่อให้ทหารอเมริกันกลับมาพักผ่อน และเป็นฐานทัพเพื่อส่งทหารเข้าไปในสมรภูมิเท่านั้น (Jha, p. 158) แม้ผู้นำของประเทศไทยจะรู้ความคิดข้อนี้ของสหรัฐอเมริกาหรือไม่ก็ตาม แต่ผู้นำประเทศไทยก็เห็นแก่ผลประโยชน์ที่สหรัฐอเมริกานำมาให้แก่ประเทศของตนมากกว่า

ดังนั้นผู้นำของประเทศไทยจึงต้องพยายามกระทำทุกวิถีทางเพื่อผูกมิตรกับสหรัฐอเมริกาไว้ให้นานที่สุด เห็นได้จากคำประกาศของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่ว่า " สหรัฐอเมริกาคือมิตรแท้ ผู้คิดสนใจช่วยเราในยามที่ความทุกข์สุขของเรายากนักที่จะหามิตรเช่นนี้ได้ " (Jha 1979: 83, 158)

เหตุการณ์ทางการเมืองในสมัยนั้น ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์ในลาว และในกัมพูชา หรือแม้แต่การรบในเวียดนาม ทำให้ผู้นำไทยไม่อาจหลีกเลี่ยงความเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นอภิมหาอำนาจผู้ซึ่งพร้อมที่จะทุ่มเงินให้ความช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ อย่างไม่มีขอบจำกัด สำหรับผู้นำไทยในระยะเวลาดังกล่าวนี้ นโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ และเป็นพันธมิตรกับตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา จึงเป็นนโยบายต่างประเทศที่เหมาะสมที่สุดสำหรับประเทศไทย ส่วนนโยบายเป็นกลางและนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดอย่างเช่นที่ประเทศอินเดียนั้น ผู้นำไทยเล็งเห็นแล้วว่าไม่เหมาะที่จะใช้กับประเทศไทยในระยะเวลาอันยาวนานของทศวรรษที่ 60 วิกฤตการณ์การกบฏ อคติของภูมิภาคเอเชียและแอฟริกา เรื่องสนธิสัญญาการป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งแสดงไว้ ณ ห้องประชุมกระทรวงวัฒนธรรม เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2497 เป็นตัวอย่างที่ดีเกี่ยวกับทัศนะของผู้นำไทย

... เมื่อพิจารณาเหตุการณ์ของโลกตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2

ความล้าสมัยมาจนถึงบัดนี้พอลงความเอาได้ว่า คอมมิวนิสต์มีแผนการ
ขยายตัวอยู่ตลอดเวลา เริ่มต้นทางยุโรป แต่เมื่อมีแผนการป้องกัน
ความสนธิสัญญานาโต้มาขัดขวาง จึงหันมาทางเกาหลี เมื่อถูกทหาร
สหประชาชาติยิวไว้ค้ำดันมาทางอินโดจีน และก็ได้รับผลสำเร็จถึงแบ่ง
แยกประเทศเวียดนามเป็นสองส่วนได้...

ที่นี่ประเทศไทยจะควรทำอย่างไร...เราก็ควรต้องเลือกวิธีจัด
ทำสนธิสัญญาป้องกันแน่ๆ แต่ทว่ายังมีอีกทางหนึ่ง...ทางนั้นคือเรา
อย่าไปยุ่งกับใคร อย่าไปหาศัตรู ยึดมั่นในนโยบายเป็นกลางอย่าง
ประเทศเพื่อนบ้านของเราบางประเทศ และดูอย่างประเทศสวิต...
แต่ผู้ที่รู้จักประเทศสวิตจึงจะเข้าใจว่าความเป็นกลางนั้นไม่ใช่เพียง
แต่ว่าประกาศและทำตัวไม่เข้าข้างร้นข้างนี้ ความจริงนั้นเมื่อได้
ประกาศตัวเป็นกลางแล้วก็จะต้องแข็งพอที่จะทำให้ชาติอื่นเกรง ไม่
เข้ามาเกี่ยวข้องกับตัว...

ประเทศไทยไม่อยู่ในฐานะที่จะทำได้อย่างประเทศสวิต...แม้คน
ไทยจะได้ชื่อว่ามีเลือดนักรบ จะไม่ยอมเสียความเป็นไทยง่ายก็จริง
แต่ในยุคปรมาณนี้ เรายังอ่อนในด้านอาวุธยุทธภัณฑ์มาก เหมือนกับว่า
เรามีแต่กำลังใจแต่ขาดกำลังกาย

อีกประการหนึ่ง ภัยที่เมืองเราเป็นผู้ชั่วผู้ดี ย่อมเป็นธรรมดา
อยู่เองที่พวกเลือดจระเข้จะคอยจ้องตะครุบ เพราะฉะนั้นนโยบายเป็นกลาง
เห็นจะนำความหายนะมาให้ยิ่งกว่าที่จะเป็นทางรักษาความเป็นไทย...
(หลวงศิษฏการภักดิ์ 2528 : 8 - 9)

และจากคอลัมน์ " ภัยหาประจําวัน " ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน
ฉบับลงวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2494 มีผู้ถามเกี่ยวกับการไม่เลือกนโยบาย
ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ว่า

...ถาม

1. จำเป็นอย่างไรประเทศเราจึงยอมเป็นลูกมืออเมริกา
เสียทุกอย่าง เราจะวางตัวเหมือนอินเดียเขาไม่ได้หรือ
(ควรจะไว้เหลี่ยมมัง)

ตอบ

1. เรื่องความแตกต่างระหว่างนโยบายต่างประเทศของไทย
และของประเทศอื่นในเอเชีย นั้น ขอตอบจากต้นคอเลขที่เดียว

คือ ท่านจอมพลท่านวานให้ผมช่วยบอกคุณและคนอื่นว่าที่ยังสงสัยว่า เมืองไทยนั้นมีประวัติและ เกียรติภูมิทั้งในอดีตและปัจจุบันแตกต่างกว่าประเทศอื่นว่า ฉะนั้นจะให้ทำอะไรเหมือนประเทศอื่นนั้น ย่อมไม่ได้ นอกจากคนไทยจะยอมลดเกียรติลงไปเท่ากับคนอื่นว่า ความเห็นของผมเองนั้น ยังมองไม่ออกว่าเราเป็นลูกมือใครที่ไหน ในกระบวนการประเทศหลังสงครามนี้ ไทยเราได้ชี้ตัวออกเสียง วางเงื่อนไขต่างวามมากที่สุดประเทศหนึ่ง ทั้งที่ระหว่างสงครามเรา อยู่ฝ่ายไหน คุณก็รู้... (ศักดิ์สิทธิ์ บรากรมช 2531: 103 - 105)

อย่างไรก็ตาม วิชาว่านรายนายต่างประเทศของประเทศไทยจะตายตัว และไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงเสียเลย ความเปลี่ยนแปลงนรายนายต่างประเทศของ ประเทศไทยที่เกิดขึ้นนั้น กล่าวได้ว่ามาจากการเปลี่ยนแปลงนรายนายต่างประเทศ ของสหรัฐอเมริกา อภิมาหาอำนาจที่ประเทศไทยยึดมั่นเป็นหลักมาโดยตลอด การเปลี่ยนแปลงนรายนายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกานับได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลง นรายนาย และสถานการณ์ทางการเมืองของโวลก้าในอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีผลต่อ การเปลี่ยนแปลงนรายนายต่างประเทศของประเทศไทย และมีผลต่อความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศไทยกับประเทศอินเดียด้วย

ตัวแปรสำคัญที่ผลกระทบทางการเมืองระหว่างประเทศในระยะนี้คือ สาธารณรัฐประชาชนจีน และการที่สหรัฐอเมริกาเริ่มเปิดประตูเพื่อเป็นมิตรกับจีน จีนเองก็พิจารณาว่าควรเป็นมิตรกับสหรัฐอเมริกาเอาไว้ก่อนเพื่อถ่วงดุลอำนาจของ สหภาพโซเวียต ซึ่งจีนถือว่าเป็นศัตรูหมายเลขหนึ่งในขณะนั้น ซึ่งทำให้ประเทศ เล็กอย่างประเทศไทยต้องเปลี่ยนแปลงนรายนายตามไปด้วย

แต่เดิมนั้นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นไปอย่างห่างเหิน เดิมไปด้วยความหวาดระแวง ทั้งนี้เพราะผู้นำไทย ประภาสคนเป็นผู้ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ สาธารณรัฐประชาชนจีนให้การสนับสนุน พรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย รวมทั้งกล่าวประณามว่าประเทศไทยยอมเป็น เครื่องมือให้สหรัฐอเมริกาขยายอำนาจทางการเมืองเข้าครอบงำภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ ดังปรากฏในหนังสือพิมพ์ประชาชนรายวัน ฉบับวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2508 และวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2508 และมีการออกประกาศ วิทยวิหุญักกิ่งออกอากาศวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2508 เป็นต้น แต่ไม่มีมิตรแท้ และศัตรูถาวรทางการเมือง ดังนั้นเมื่อความร้าวฉานระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีน กับสหภาพโซเวียตปรากฏขึ้น ก็เป็นช่องทางให้สหรัฐอเมริกาเข้าแทรกกลาง และผูกสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนได้สำเร็จ (ดูรายละเอียดใน สุโรทัย-

ธรรมนูญราช, มหาวิทยาลัย 2529 : 503 - 504)

ปลายปีพ.ศ. 2512 ประธานาธิบดีนิกสันแห่งสหรัฐอเมริกา ประกาศ
ถอนตัวออกจากสงครามเวียดนาม โดยประกาศหลักการนิกสัน ซึ่งเป็นการแสดง
เจตนาของสหรัฐอเมริกาที่จะเปลี่ยนแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศ
โดยได้จำกัดขอบเขตบทบาทของตนในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ที่แคบลง ทั้งนี้เนื่อง
จากประชาชนอเมริกันเพื่อหนายการทำสงครามเวียดนามที่ไม่มีทางชนะเด็ดขาด
และไม่ทราบว่า จะสิ้นสุดลงเมื่อไร ผู้นำสหรัฐอเมริกาเห็นว่าประเทศของตนสูญเสีย
เงินทองและชีวิตผู้คนไปมากมายโดยเปล่าประโยชน์ ผู้นำเงินไปป้องกันการคุกคาม
ของคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคอเมริกาใต้ ซึ่งอยู่ติดกับสหรัฐอเมริกาย่อมจะให้ผลคุ้มค่ากว่า
สหรัฐอเมริกาส่งเปลี่ยนแนวทางเสียใหม่ และลดบทบาทของตนในภูมิภาคเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ลง และหันไปปรับปรุงความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน
ในพ.ศ. 2515 เมื่อประธานาธิบดีนิกสันเดินทางไปเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน
ในขณะนี้เช่นกันที่นโยบายต่างประเทศของประเทศไทยต้องเปลี่ยนแปลงไปเพื่อรับ
กับความเปลี่ยนแปลงจากภายนอก

สำหรับประเทศไทยในช่วงเวลาระหว่างพ.ศ. 2513 - 2516
เป็นช่วงแห่งการปรับเปลี่ยนนโยบายใหม่ เช่นในเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2514
ฯพณฯ ถนัด คอมันตร์ ในฐานะผู้แทนประเทศไทยได้แถลงต่อที่ประชุมสมัชชาแห่ง
สหประชาชาติว่า การยอมให้สาธารณรัฐประชาชนจีนเข้าเป็นสมาชิกองค์การ
สหประชาชาติจะช่วยให้เกิดสู่ทางการแก้ปัญหาต่างวาระโดยสันติ

ผู้แทนประเทศไทยแถลง เช่นนี้ก็เพราะ เมื่อไม่กี่เดือนก่อนหน้านั้น สหรัฐ
อเมริกาได้ให้ความพยายามอย่างยิ่งที่จะให้การรับรองรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน
เข้าเป็นสมาชิกในสมัชชาองค์การสหประชาชาติ และเป็นสมาชิกในคณะมนตรี
ความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งใน 76 ประเทศ
ที่ออกเสียงสนับสนุนให้รับสาธารณรัฐประชาชนจีน และให้จีนคณะชาติออกจากการ
เป็นสมาชิกในองค์การสหประชาชาติ ส่วนอินเดียเป็น 1 ใน 35 เสียงที่คัดค้าน
การกระทำนี้ (กรมประมวลข่าวกลาง, หน้า 17)

ฯพณฯ ถนัด คอมันตร์ ได้แถลงกล่าวรับรองรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชน
จีนเข้าเป็นภาคีสหประชาชาติ ในการประชุมครั้งที่ 20 เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ.
2514 ว่า

...ข้าพเจ้ารู้สึกยินดีที่จะกล่าวว่ารัฐบาลของข้าพเจ้า
คัดลิจนสนับสนุนผู้แทนของสาธารณรัฐประชาชนจีนเข้าเป็น
สมาชิกในสมัชชาและในคณะมนตรีความมั่นคง ... (กรมองค์การ

ระหว่างประเทศ 2529: 212)

การเปลี่ยนท่าทีของรัฐบาลไทยต่อกรณีสาธารณรัฐประชาชนจีนนี้เป็นความ
 ใจหวั่นของผู้บริหารระดับสูงของไทยที่เชื่อว่าสหรัฐอเมริกาคงจะคัดงอนทหารออก
 จากเวียดนาม และประเทศไทยจะถูกรอคินเวทีการเมืองระหว่างประเทศใน
 สถานการณ์เช่นนี้ได้โดยการเป็นมิตรกับประเทศต่างๆ เท่านั้น (กรมสารนิเทศ
 ตุลาคม 2512 - พฤศจิกายน 2513 : 111 - 115)

ตั้งแต่ต้นปี 2514 ปรากฏ อดิศัย คอม่ตร์ ได้ให้สัมภาษณ์แก่สถานีวิทยุ
 ซีบีเอส (CBS) ที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 13 มกราคม ปีนั้นว่า

...ต้องการอยู่ร่วมกันโดยสันติกับสาธารณรัฐประชาชนจีน
 แม้ว่าทางฝ่ายนั้นจะแสดงท่าทีอย่างชัดเจนว่าสนับสนุนการก่อ
 การร้ายในไทยก็ตาม และเพื่อเป็นการยืนยันเจตนาครั้งนี้
 ทางไทยยินดีจะเปิดการค้ากับจีน โดยให้ทางสาธารณรัฐ
 ประชาชนจีนแยกประเด็นการค้าออกจากการเมือง...
 (สุวิทย์ธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย 2529: 513)

ในพ.ศ. 2515 ประเทศไทยได้เริ่มต้นความสัมพันธ์ภาพกับสาธารณรัฐ
 ประชาชนจีนอย่างเห็นได้ชัดขึ้น ด้วยการส่งทีมป้องกันไปร่วมการแข่งขันในนาม
 สหภาพเทเบิลเทนนิสแห่งเอเชียที่กรุงปักกิ่งในเดือนสิงหาคม และในเดือน
 ตุลาคมปีเดียวกันนั้นก็ส่งผู้แทนทางการค้าไปเจรจากับสาธารณรัฐประชาชนจีนด้วย
 (Desai, 1981 : 362) ลักษณะการค้าเงินทางการทูตของไทยในครั้งนี
 คล้ายกับสหรัฐอเมริกาคือ สหรัฐอเมริกาได้คอบริจาคเงินของสาธารณรัฐประชาชน
 จีนไปแข่งขันป้องกันมิครภาพด้วยเช่นกัน

โดยเฉพาะเมื่อเกิดวิกฤตการณ์น้ำมันขึ้น ประเทศไทยซึ่งกำลังเผชิญ
 ปัญหาขาดแคลนน้ำมันก็ได้รับความเอื้อเฟื้อจากสาธารณรัฐประชาชนจีนให้ซื้อน้ำมัน
 ในราคามิตรภาพ (Ibid., 363) การกระทำเช่นนี้แสดงถึงความประนีประนอม
 และการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของประเทศไทยจากที่เคยต่อต้านคอมมิวนิสต์
 มาเป็นนโยบายเป็นกลางมากขึ้น

เมื่อสหรัฐอเมริกาเกิดพิพาทกับไทยในกรณีเรือมายาเกซ (The Mayaguez Incident) * ซึ่งมีผลต่อความพยายามฟื้นฟูสัมพันธภาพระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านคือ เวียดนาม กัมพูชา และลาว เหตุการณ์นี้ทำให้ชาวไทยโดยทั่วไปไม่พอใจ และเป็นเหตุการณ์ซึ่งทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาคดเคี้ยวอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน

ในขณะนั้นเช่นกัน ประเทศไทยแสดงให้เห็นว่าได้เปลี่ยนนโยบายต่างประเทศอย่างเห็นได้ชัด เมื่อม.ร.ว. ศักดิ์สิทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้นได้แถลงนโยบายต่างประเทศของประเทศไทยว่า รัฐบาลไทยมีเป้าหมายที่จะรักษาคุณภาพของความสัมพันธ์กับมหาอำนาจทั้งหลาย และต้องการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช : 513)

... เพื่อให้เกิดคุณภาพในความสัมพันธ์กับประเทศอหิมา
อานาจรัฐบาลนี้จะดำเนินการเพื่อให้การรับรอง และมีความ
สัมพันธ์เป็นปกติกับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน... (ม.ร.ว. ศักดิ์
ปราโมช นายกรัฐมนตรี แถลงนโยบายของคณะรัฐบาลต่อรัฐสภา
เมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2518 ตูรายละเอียดยุทธศาสตร์นโยบาย และ
แผนมหาคไทย พ.ศ.2521, หน้า 212)

ตั้งนั้นในเดือนมิถุนายน ปีนั้นเอง หลังจากที่เกิดกรณีเรือมายาเกซ
ได้ไม่นานสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของไทยได้เดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกาอย่าง
เป็นทางการ และต่อมาในวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2518 ม.ร.ว. ศักดิ์
ปราโมชในฐานะนายกรัฐมนตรีได้ไปเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการ
ทั้งสองฝ่ายได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกัน โดยมีม.ร.ว. ศักดิ์
ปราโมช เป็นผู้ลงนามฝ่ายไทย และนายโจว เอิน ไล (Chou En-Lai)

* กรณีเรือมายาเกซ เกิดขึ้นเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2518 เมื่อสหรัฐ
อเมริกาส่งนาวิกโยธินจำนวนหนึ่งผ่านประเทศไทยไปยึดเรือมายาเกซ ซึ่งเป็น
เรือของสหรัฐอเมริกาที่ถูกเขมรแดงยึดไว้คืน สหรัฐอเมริกากระทำกรณีนี้อย่าง
ไม่ได้แจ้งให้รัฐบาลไทยทราบก่อน ซึ่งถือว่าเป็นการล่วงละเมิดอธิปไตยของไทย
เพราะส่งทหารผ่านประเทศไทยออกไป

เป็นผู้ลงนามฝ่ายสาธารณรัฐประชาชนจีน หลังจากนั้นได้มีการแลกเปลี่ยนคณะทูตประจำของทั้งสองฝ่ายด้วย ถือได้ว่าเป็นการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

การที่ประเทศไทยเปิดความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนได้เป็นผลสำเร็จ เป็นผลดีต่อประเทศไทยหลายด้าน ที่เห็นได้ชัดคือสาธารณรัฐประชาชนจีนประกาศช่วยเหลือประเทศไทยอย่างเต็มที่เมื่อกองกำลังเวียคนามบุกรุกเข้าชายแดนไทย และเกิดการสู้รบกับทหารไทยที่ข้ามร่นหมากมูน ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2523 และก่อนหน้านั้นสาธารณรัฐประชาชนจีนก็ได้ให้ความช่วยเหลือประเทศไทยในด้านต่างวหลายประการ

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าตั้งแต่การถอนทหารอเมริกันออกจากประเทศไทย และการเปิดการสถาปนาทางการทูตระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ทำให้นโยบายต่างประเทศของไทย เปลี่ยนแปลงไปในทางที่มียึดติดกับสหรัฐอเมริกาอย่างมากอย่างแต่ก่อน ประเทศไทยไม่มีพันธะทางทหารกับสหรัฐอเมริกาตั้ง เช่น สมัยสงครามเวียคนาม การค้าเงินนโยบายต่างประเทศของประเทศไทยในระยะนี้ เป็นกันบะจึง เป็นแบบในลักษณะ เป็นอิสระที่จะค้าเงินไปได้ทุกทิศทาง (Omni-directionality)

2. นโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงพ.ศ. 2517 - 2528

ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่า การปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของไทยเสียใหม่ ภายหลังจากการถอนทหารอเมริกันออกไปจากประเทศไทย การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน การที่รัฐบาลของประเทศอหิมาฮานาจ คือ สหรัฐอเมริกาปรับและเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศ และจากการที่การเมืองในระดับโลกมีลักษณะคลี่คลายลงไปในทางที่ดีขึ้น มีการเจรจาต่อรอง เรื่องการลดอาวุธระหว่างอหิมาฮานาจทั้งสองฝ่าย และดูเหมือนว่าโลกในระยะเวลานี้จะเป็นโลกที่ผ่อนคลาจากภาวะสงครามเย็นลงได้มากแล้ว

ในส่วนของประเทศไทย หลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2521 เป็นต้นมา รัฐบาลไทยทุกสมัย เช่น รัฐบาลพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันท์ รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ต่างก็มีแนวนโยบายต่างประเทศที่พื้นฐานที่คล้ายคลึงกัน จะต่างกันอยู่ที่ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยจากสถานการณ์ทางการเมืองในระดับโลกที่แปรเปลี่ยนไปเรื่อยๆ ดังนั้นนโยบายต่างประเทศของประเทศไทยในช่วงเวลานี้จึงมีลักษณะเป็นนโยบายที่ปรับเปลี่ยน และยืดหยุ่นได้ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมือง และเพื่อผลประโยชน์และความมั่นคงของประเทศไทยเป็นสำคัญ

ได้มีการปรับปรุงความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน การสร้างความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ไม่มีการแทรกแซงกิจการของประเทศอื่น นอกจากนี้ในส่วนของสมาคมอาเซียน ได้มีการเสริมสร้างความร่วมมือด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการประกาศให้เขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลาง

การเปลี่ยนแปลงของนโยบายต่างประเทศที่เห็นได้ชัดอีกอย่างหนึ่งก็คือ เน้นในด้านเศรษฐกิจการค้ามากขึ้น นโยบายต่างประเทศในระยะนี้จะเป็นแบบทิศทางขยายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการค้ากับทุกประเทศ พยายามสร้างภาพพจน์ที่ดี เพื่อชักจูงให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนในประเทศไทย

ในระยะนี้เหตุการณ์ทางชายแดนด้านกัมพูชายังไม่สงบ มีการสู้รบตามชายแดนไทยระหว่าง เขมร 3 ฝ่ายกับเขมรแดง ประเทศไทยและกลุ่มประเทศอาเซียนสนับสนุนการต่อสู้ของ เขมร 3 ฝ่าย และไม่ให้การรับรองรัฐบาลเขมร สัมริน ซึ่งเป็นรัฐบาลในกรุงพนมเปญ นโยบายต่างประเทศในเรื่องนี้ของไทยเป็นแบบทิศทางที่ว่า ต้องการนำความสงบสุขมาสู่ดินแดนกัมพูชาอีกครั้งหนึ่ง และไม่ต้องการให้การปกครองระบอบคอมมิวนิสต์คงอยู่ในกัมพูชา เพราะในระยะนี้การสูญเสียกัมพูชา ลาว และเวียดนาม ซึ่งเป็น 3 ประเทศในอินโดจีนให้แก่ฝ่ายคอมมิวนิสต์เป็นเหตุการณ์ที่น่าความหวาดหวั่นมาสู่ชาวไทยและรัฐบาลไทยโดยทั่วไป รวมไปถึงรัฐบาลของประเทศเพื่อนบ้านอื่น ๆ และประเทศในกลุ่มอาเซียนด้วย เพราะหมายถึงว่าภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์กำลังสืบคลานมาจนถึงประตูบ้านแล้ว แม้ว่ารัฐบาลไทยจะพยายามปรับปรุงความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน แต่ปัญหากัมพูชาก็ยังเป็นปัญหาสำคัญสำหรับรัฐบาลไทยอยู่ต่อไป

นโยบายต่างประเทศของไทยในสองระยะดังที่กล่าวมาแล้วนั้น แสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้นำประเทศไทยในการเลือกใช้นโยบายต่างประเทศ และการปรับเปลี่ยนนโยบายไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามนโยบายต่างประเทศดังกล่าวขึ้นอยู่กับ การปรับตัว และการดำเนินนโยบายของชาติอภิมหาอำนาจคือสหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต และสาธารณรัฐประชาชนจีน การปรับนโยบายของอภิมหาอำนาจในแต่ละครั้งนั้นกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศอินเดียด้วยเช่นกัน ซึ่งจะได้กล่าวถึงโดยละเอียดในบทต่อไป

นโยบายต่างประเทศของอินเดีย

เนื่องจากผู้นำของประเศอินเดียมีจำนวนไม่มากนัก และกล่าวได้ว่าเกือบจะมีเพียงตระกูลเดียวเท่านั้นที่กุมอำนาจบริหารในช่วงระยะเวลาที่ทำการ

ศึกษา คังนั้นจะขอกล่าวถึงนโยบายต่างประเทศของประเทศอินเดียไปโดยรวม ยกเว้นสมัยที่นางอินดิรา คานธี (Indira Gandhi) เป็นนายกรัฐมนตรี ที่จะเห็นการเปลี่ยนแปลงนโยบายดั้งเดิมของอินเดียบ้าง

1. นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดของอินเดีย

เมื่อประเทศอินเดียได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์จากอังกฤษ มีสิทธิ์ในการปกครองตนเองและมีอธิปไตยอย่างเต็มที่ในพ.ศ. 2493 นั้น เป็นระยะเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และเป็นช่วงระยะเวลาสงครามเย็น ที่แต่ละประเทศจะต้องเลือกว่าจะเข้าข้าง หรือเข้าอยู่ในค่ายอุดมการณ์ใด ระหว่างค่ายคอมมิวนิสต์กับค่ายเสรีประชาธิปไตย สำหรับอินเดีย อินเดียเป็นประเทศหนึ่งที่ไม่เลือกเข้าข้างใดเลยในสถานการณ์สงครามเย็นในครั้งนี้ อินเดียโดยนายกรัฐมนตรี ยาวหาระลาล เนห์รู หาทางออกให้แก่ประเทศด้วยการประกาศ " นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด " (Non Alignment Policy)

นายกรัฐมนตรี ยาวหาระลาล เนห์รู เป็นคนแรกที่นำคำว่า "ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด" มาใช้ และเผยแพร่ให้เป็นที่ยอมรับในฐานะที่เป็นหลักการของนโยบายต่างประเทศ (วมลวรรณ กัทรรคม 2531: 2)

เมื่ออินเดียประกาศเอกราชอย่างเป็นทางการในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2490 ยาวหาระลาล เนห์รู ได้ประกาศนโยบายต่างประเทศของอินเดียหลายครั้ง แต่การประกาศนโยบายต่างประเทศที่ถือว่าสำคัญและมีชื่อเสียง และมีผู้รู้จักกันทั่วโลกน่าจะได้แก่สุนทรพจน์ที่แสดงที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย นครนิวยอร์ก เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2492 ในโอกาสที่เดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกาอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก สุนทรพจน์ดังกล่าวได้สะท้อนจุดมุ่งหมาย ลักษณะ และหลักการของนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดของอินเดียไว้อย่างชัดเจน

... อินเดียเป็นประเทศเก่าแก่ซึ่งมีอดีตที่ยิ่งใหญ่ แต่ในขณะเดียวกันเราก็เป็นประเทศใหม่ ซึ่งเต็มไปด้วยพลังและความปรารถนาอย่างแรงกล้าในหลายเรื่องด้วยกัน...

สำหรับนโยบายต่างประเทศนั้น แม้ว่าเราจำเป็นต้องกำหนดนโยบายซึ่งสามารถตอบสนองผลประโยชน์ของชาติได้มากที่สุด อย่างไรก็ตาม เราจะไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ก็ตาม แต่เรายังต้องการที่จะสอดแทรกอุดมคติของเราไว้ในนโยบายเหล่านั้นด้วย ด้วยเหตุนี้เอง อินเดียจึงได้พยายามผสมผสานอุดมคติกับผลประโยชน์ของชาติให้เข้ากันได้เป็นอย่างดีที่สุดเท่าที่จะกระทำได้... จุดประสงค์ที่สำคัญ

ของนโยบาย (ต่างประเทศ) นั่นก็คือ การมุ่งเสริมสร้างสันติภาพ
 วิชาชีพโดยการผูกพันตนเอง เข้ากับประเทศมหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่กว่า
 หรือกลุ่มมหาอำนาจทางการเมืองของโลกกลุ่มใดทั้งสิ้น แต่ทว่า...
 วิชาชีพการใช้แนวคิดนี้อย่าง เป็นอิสระในการตัดสินใจและแก้ไข
 ปัญหาความขัดแย้งในกรณีพิพาททุกกรณีที่เกิดขึ้นในโลกปัจจุบัน...
 (วมลวรรณ ภัทรคม : 3)

ความคิดของชาวทะเลล นเฬุใน เรื่องของนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด
 ได้กลายเป็นกรอบความคิดของการร่างรัฐธรรมนูญของอินเดีย และเป็นหลักแก่น
 นโยบายต่างประเทศของอินเดียอีกด้วย

2. ความหมายของนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด

นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด เป็นสิ่งที่ชาวทะเลล นเฬุเป็นผู้คิดขึ้นมา
 จากประสบการณ์ส่วนตัว บวกกับปัจจัยต่างๆของอินเดียเองที่จะได้กล่าวถึงต่อไป
 ดังนั้นจึงยังไม่เคยมีผู้ใดคิดหลักการหรือให้ความหมายที่แน่นอนเกี่ยวกับนโยบายนี้
 มาก่อน อาจกล่าวได้ว่านโยบายนี้เป็นอิสรภาพในการดำเนินงานทางการทูต
 และการเลือกในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์สงครามเย็น (วมลวรรณ ภัทรคม : 7)

สำหรับชาวทะเลล นเฬุผู้คิดริเริ่มนำนโยบายนี้มาใช้ ได้ชี้แจงไว้ว่า
 นโยบายของท่านตรงกับคำว่า " ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด " ไม่เหมือนกับนโยบายเป็นกลาง
 หรือความเป็นกลาง เพราะความเป็นกลาง เป็นเรื่องที่จะต้องมียุติธรรมฐานะ
 ทำให้ขาดอิสรภาพในการดำเนินนโยบายของตนเองไปไม่มากก็น้อย และยังไม่มียุติ
 รอกาสีคหุณได้ตั้ง เช่นนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด หากจะยึดนโยบายเป็นกลางก็
 ย่อมจะหมดสิทธิ์ในการแสดงออกซึ่งทัศนคติที่ถูกต้องตามความเห็นของตนต่อปัญหาชน
 ระหว่างประเทศ (สมเกียรติ อ่อนวิมล ,กรกฎาคม-กันยายน 2524 : 26)

นเฬุได้เคยแสดงทัศนคติของตนเอง เกี่ยวกับนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดว่า
 ให้นำนโยบายเป็นกลางไว้ว่า

...คำว่า " เป็นกลาง " (Neutrality) เป็นคำที่มีความหมาย
 ไม่เคร่งครัด เนื่องจากคำนี้มักหมายถึงบุคคลซึ่งนั่งอยู่บน " รั้ว " วิชาชีพ
 ไม่อาจตัดสินใจระหว่างสิ่งที่ " ถูก " และ " ผิด " ได้ (วิชาชีพ
 แห่งความหมายนี้) อินเดียไม่ได้อ้างเป็นกลางอย่างแน่นอน และ
 นโยบายของอินเดียก็ไม่ใช่นโยบายเป็นกลาง...อินเดียยึดมั่นใน
 นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด เพราะเราเชื่ออย่างแน่นอนว่าจะทำให้เรา
 สามารถบรรลุสันติภาพ นั่นก็คือวิชาชีพการสร้างบรรยากาศแห่งสันติ

ภาพ และป้องกันมิให้สงครามเป็นขยายตัวออกไปส่วนอื่นของโลก...
(Crabb Jr 1966: p.7 อ้างถึงใน วิมลวรรณ ภัทรคอม, หน้า 8)

ตามความเห็นของ เนห์รู เห็นว่าการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดนั้น ในตัวของมันเอง ไม่ใช่นโยบาย แต่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของนโยบายที่ดีที่สุดสำหรับอินเดียเท่านั้น นโยบายต่างประเทศของอินเดียสำหรับเนห์รูก็คือ การนำมาซึ่งสันติภาพ และอิสระเสรีของมวลมนุษยชาติ เขาเชื่อว่าความเป็นอิสระและการมีเสรีภาพของชาติต่าง ๆ จะทำให้ลัทธิอาณานิคม และลัทธิจักรวรรดินิยมหมดไปจากโลก และจะนำมาซึ่งความร่วมมือกันระหว่างชาติต่าง ๆ ในโลก (Jag 1973: 74)

เนื่องจาก เนห์รู เป็นหนึ่งในบรรดาผู้นำซึ่งต่อสู้เรียกร้องเอกราชของอินเดียจากอังกฤษ จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่เนห์รูจะเป็นผู้รักอิสรภาพ เสรีภาพ และต้องการให้ประเทศของคนมีอิสระทางความคิดและการกระทำโดยไม่ต้องติดอยู่กับอิทธิพลของชาติอื่น ๆ และไม่ต้องการให้ชาติอื่นมาแทรกแซงกิจการภายในของชาติตน ดังนั้น เขาจึงคิดริเริ่มนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดซึ่งมีหลักการอยู่ที่ความเป็นตัวของตัวเอง และควรมีอิสระในการตัดสินใจมาใช้

...การไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดหมายความว่าอินเดียจะไม่ร่วมเป็นพันธมิตรทางการทหารกับค่าย หรือกลุ่มประเทศใด ๆ แต่มีคำหมายความว่าอินเดียไม่ควรจะมีความสัมพันธ์กับประเทศหนึ่งประเทศใดมากกว่าอีกบางประเทศ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง เช่นองค์ประกอบทางเศรษฐกิจการเมือง เป็นต้น ดังนั้นเมื่ออินเดียตกลงยึดนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดเป็นนโยบายต่างประเทศของประเทศคนแล้ว อินเดียก็ยังคงเสาะแสวงหาสัมพันธไมตรีอันใกล้ชิดกับหลายประเทศตามปรกติต่อไป ภัยมีเงื่อนไขว่าจะหลีกเลี่ยงการรวมกลุ่มหรือลงนามในสนธิสัญญาเป็นพันธมิตรทางการทหารเท่านั้น... (สมเกียรติ ช่อนวิมล : 29)

อย่างไรก็ดี นอกจากทัศนะส่วนตัวของ เนห์รู แล้ว ยังมีเหตุผลอื่น ๆ ซึ่งเป็นที่มาให้เขาเลือกใช้นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด เพื่อนำประเทศให้รอดจากวิกฤตการณ์ในสงครามเย็น ซึ่งก็คือ

1. ด้านภูมิศาสตร์และยุทธศาสตร์ อินเดียเป็นประเทศที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาลและมีลักษณะค่อนข้างโดดเดี่ยว คือมีภูเขามหาลหิตและมหาสมุทรเป็นพรมแดน

ธรรมชาติ อินเดียได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ยาวที่สุดในโลก เป็นประเทศที่สำคัญในด้านพุทธศาสตร์ของโลก เป็นที่ตั้งของการของ ประเทศมหาอำนาจต่างวมาตั้งแต่ยุคแสงหาอาณาจักร ที่ตั้งของอินเดียทางใต้ ประเทศนี้เป็นศูนย์กลางที่ควบคุมเส้นทางการค้าและการคมนาคมระหว่างทวีปเอเชีย แอฟริกา และยุโรปเอาไว้ตั้งแต่สมัยโบราณจนกระทั่งปัจจุบัน

2. ด้านประวัติศาสตร์ เนื่องจากอินเดียเป็นประเทศซึ่งได้เอกราชจากอังกฤษ ชาวอินเดียต่างมีประสบการณ์ในการต่อสู้รบเกี่ยวกับชาติ มหาอำนาจทั้งในพหังมวลชนและด้านการเมือง เพื่อให้ชาติของคนหลุดพ้นจากลัทธิ จักรวรรดินิยม ดังนั้นอินเดียจึงมีความรู้สึก เป็นปฏิปักษ์กับลัทธิอาณานิคมและจักรวรรดินิยม และแสวงหาทางที่จะไม่ให้ประเทศมหาอำนาจที่นิยมในลัทธินี้เข้ามาบีบบทบาทแทรก แชงอินเดียอีกไม่ว่าในทางใด

3. ด้านเศรษฐกิจ อินเดียเป็นประเทศที่มีประชากรมาก ไม่ได้คุณภาพ ส่วนใหญ่ยังมีฐานะยากจน หนทางที่ดีที่สุดสำหรับการพัฒนาประเทศ ก็คือการทำให้ประเทศปลอดสงคราม เพื่อให้ผู้นำอินเดียจะได้มีเวลาคิดแก้ไข และพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่

4. ด้านอุดมการณ์และความเชื่อมั่น ที่คกทอดกันมาแต่โบราณในเรื่อง การเดินสายกลางและการยึดหลักอหิงสา ซึ่งเป็นคำสอนของมหาตมะ คานธี ผู้ซึ่งชาวอินเดียถือว่าเป็นบุษณียบุคคล เห็นได้จากคำสอนของมหาตมะ คานธีที่ว่า

...ข้าพเจ้าไม่ต้องการสร้างกำแพงขึ้นล้อมบ้านของข้าพเจ้า และปิดประตูหน้าต่างเสียทั้งหมด แต่ข้าพเจ้าปรารถนาให้ลมแห่ง วัฒนธรรมของนานาชาตินานาภาษาได้พัดผ่านบ้านของข้าพเจ้าอย่าง อิสระเสรีโครงร่างของสหพันธโลกจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการยินยอมบน รากฐานแห่งอหิงสา อันได้แก่การไม่เบียดเบียนกัน โลกจะต้อง เลิกการใช้กำลังเสียโดยสิ้นเชิง สันติสุขจึงจะเกิดขึ้นได้...

(กรุณา กุศลาสัย 2512: 10)

นอกจากนี้คำสอนของมหาตมะ คานธียังสะท้อนให้เห็นถึงการต่อสู้ เพื่อความเท่าเทียมกันของมนุษยชาติ และเป็นการต่อสู้เพื่อให้พ้นจากลัทธิจักรวรรดิ- นิยมอีกด้วย

...ศาสนาที่ข้าพเจ้ารับนับถือมิใช่ศาสนาแห่งความคับแคบ เห็นแก่ตัว ศาสนาของข้าพเจ้าเปิดประตูต้อนรับสรรพสิ่ง

พระเป็นเจ้าสร้างสรรคขึ้นมา แต่ไม่ยอมให้มีการเหยียดหยาม
 ภูเขื่อน ไม่ยอมมาตีความชะโรตัง ไม่ว่าจะ เป็นด้วยเรื่อง
 เชื้อชาติ ศาสนา หรือผิวพรรณก็ตาม... (เรื่องเดียวกัน, หน้า 6)

ด้วยเหตุผลต่างๆ เหล่านี้ทำให้ชาวทะเลสาบ เนห์รูนานโยบายไม่ผูกฝัฟายาค
 มาอี (รายละเอียดใน Jag 1973: 76-77, Pramod Kumar 1986:
 115-116 , Lohai 1963: 120-121, Appaduria 1981: 28-29
 และ วิลาสวงส์ พงศะบุตร 2517: 59-61) ด้วยความเชื่อว่านโยบายดังกล่าว
 จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศมากที่สุดคนสภาวะสงครามเย็นที่ประเทศต่างๆ ทั่วโลก
 กำลังเผชิญอยู่ นโยบายนี้จะไม่ทำให้อินเดียต้องถูกดึงเข้าไปอยู่ค่ายหนึ่งค่ายใด
 ในสงครามเย็น นโยบายไม่ผูกฝัฟายาคจะเป็นทางสายกลางที่รักษาความเป็น
 ตัวของตัวเองเอาไว้ได้อย่างดีที่สุด

อินเดียมักจะถือว่าตนเองเป็นมหาอำนาจประเทศหนึ่ง เป็นมหาอำนาจ
 ที่ไม่ได้มาจากปัจจัยทาง เศรษฐกิจหรือการทหาร แต่เป็นมหาอำนาจที่มาจากเกียรติ
 ภูมิอันสูงส่ง อินเดียจะต้องมีนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระ มีศีลธรรมในตัวเอง
 เพื่อรักษาความเป็นมหาอำนาจที่ชาวอินเดียภาคภูมิใจเอาไว้

อินเดียยอมรับว่าสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตเป็นสองอภิมหา
 อำนาจในโลก แต่อินเดียยังไม่เชื่อว่าอุดมการณ์ของอภิมหาอำนาจทั้งสองค่าย
 จะเป็นอุดมการณ์ที่ต่อสู้เพื่อเสรีภาพของมนุษยชาติอย่างแท้จริง (วิมลวรรณ ภัทรคม ,
 หน้า 12)

แม้อินเดียจะรับพื้นฐานการปกครองมาจากฝ่ายเสรีประชาธิปไตย
 และชื่นชมสหรัฐอเมริกาในฐานะที่สหรัฐอเมริกามีส่วนช่วยให้อินเดียเรียกร้องเอกราช
 จากอังกฤษได้สำเร็จ ก็ตาม แต่อินเดียก็ยังไม่เชื่อใจสหรัฐอเมริกา อินเดีย
 เชื่อว่าสหรัฐอเมริกาจะทำทุกอย่างเพื่อประโยชน์ของสหรัฐอเมริกา เป็นสำคัญ
 มากกว่าจะเป็นเพราะต้องการช่วยเหลืออินเดียอย่างจริงจังอีกประการหนึ่งก็คือ
 กลุ่มประเทศในค่ายเสรีประชาธิปไตยเหล่านี้เป็นประเทศในกลุ่มที่เคยนิยมลัทธิ
 จักรวรรดินิยมและลัทธิอาณานิคมมาแต่เดิมซึ่งอินเดียรู้สึกขมขื่นและต่อต้าน ส่วนด้าน
 ค่ายคอมมิวนิสต์ แม้อินเดียจะชื่นชมความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของ

สหภาพโซเวียต* และเห็นด้วยกับนโยบายต่อต้านลัทธิอาณานิคม และทุนนิยมของ สหภาพโซเวียต แต่สหภาพโซเวียตก็ยังแสดงให้เห็นว่ายังมีความต้องการ ในด้านจักรวรรดินิยมอยู่เช่นกัน ทั้งยังได้ใช้อำนาจเผด็จการต่อประเทศบริวาร ของคนในบางครั้ง (รายละเอียดใน วัฒนธรรม ศึกษาศาสตร์ : 12)

ดังนั้นอินเดียซึ่งมีความเชื่อที่สั่งสมกันมาแต่โบราณ ทั้งความเชื่อและ คำสอนในทางศาสนาพุทธและคำสอนตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชซึ่งตกทอด มาจนถึงสมัยแห่งการต่อสู้เพื่ออิสรภาพ ไม่ว่าจะเป็นนักสู้ เช่น คุชเชล (Gokhle) คานธี (Gandhi) ออโรบิנד (Aurobindo) และเนห์รู ต่างก็มีความเชื่อ เหมือนกันว่าความรุนแรงไม่สามารถแก้ปัญหาได้ (Pramod Kumar , 1986 : 114)

... ยิ่งไปกว่านั้นอินเดียไม่สามารถรับได้ทั้งความคิดเสรี ประชาธิปไตยแบบตะวันตก และความคิดแบบคอมมิวนิสต์ สิ่ง ที่ อินเดียต้องการทำก็คือนำข้อดีของทั้งสองความคิดนี้มารวมกัน เพื่อ ให้อินเดียเป็นแบบอย่าง อินเดียนำความคิดแบบสังคมนิยมมาใช้แต่ก็ใช้ ควบคู่ไปกับการคิดแบบเสรีนิยม... (Ibid)

* เนื่องจากอินเดียเป็นประเทศซึ่งมีความยุ่งยากภายใน มีปัญหาชนกลุ่มน้อย มีปัญหาเชื้อชาติ ศาสนาซึ่งแตกต่างกัน รวมไปถึงปัญหาทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิด การจลาจลวุ่นวายอยู่เป็นประจำ การจลาจลภายในเหล่านี้เองได้ก่อปัญหาแก่ รัฐบาลในการจัดระเบียบการปกครองประเทศ และเป็นการลำบากที่จะทำให้ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาและความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันมากตั้งแต่สูงสุดจนถึงต่ำสุด มีความพึงพอใจได้ทั่วหน้าเสมอกัน ด้วยเหตุนี้เอง บรรดาผู้นำของอินเดียไม่ ว่า จะเป็นมหาตมะคานธี เนห์รู หรืออินทรา คานธี ล้วนแต่มีความคิดริเริ่มเชิง ไปในทางการปกครองแบบสังคมนิยมเสมอมา แม้ไม่ได้หมายถึงการปกครองระบอบ คอมมิวนิสต์ และไม่ได้หมายถึงการต่อต้านประชาธิปไตย รัฐบาลจะเข้าควบคุม หรือเข้าเป็นเจ้าของของผลิตผลและอุตสาหกรรมที่สำคัญต่าง ๆ ในรูปสังคมนิยม และก่อนที่อินเดียจะได้รับเอกราช มหาตมะคานธีเองก็ได้สนับสนุนและลงมือ ปฏิบัติการอยู่ร่วมกันเป็นนิคมของชาวอินเดียโดยไม่มีภารกิจเชื้อชาติ ชั้น วรรณะ และมีการผลิตสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันขึ้นมาใช้เองอยู่แล้ว

นโยบายต่างประเทศที่สำคัญของอินเดียนอกจากนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ยังมียุทธศาสตร์ที่นำสนใจอื่น ๆ อีก ดังที่ได้ประกาศเป็นครั้งแรกต่อสื่อมวลชนเมื่อวันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2489 และยังคงเป็นหลักสำหรับนโยบายต่างประเทศของอินเดียนสมัยต่อมาจนกระทั่งทุกวันนี้ คือ

1. การไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non Alignment)
2. การคัดค้านลัทธิจักรวรรดินิยมและลัทธิล่าอาณานิคม (Opposition to Imperialism and Colonialism)
3. การคัดค้านการแบ่งแยกผิว (Opposition to Racial Discrimination)
4. ยึดมั่นในหลักการสันติ (Purity of Means)
5. ยึดหลักปัญจศีล (Panchshella)
6. สนับสนุนองค์การสหประชาชาติและสันติภาพของโลก (Support for United Nations and World Peace)
7. สร้างความเป็นปึกแผ่นกับโลกที่สาม โดยเฉพาะกับประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย และแอฟริกา (Solidarity with the Third World particularly with countries of Asia and Africa)
8. เป็นมิตรกับทุกประเทศ โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้าน (Friendship with all countries particularly with neighbouring countries)
9. ดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างเป็นอิสระ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติเป็นหลัก (Independent foreign policy based upon India's national interest) (สถาบันเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงนิวเดลี 2523 : 17 - 18)

จะเห็นได้ว่านโยบายต่างประเทศทั้ง 9 ประการของอินเดียซึ่งได้กล่าวมาแล้วนั้น ล้วนมีพื้นฐานมาจากประสบการณ์ของการเป็นชาติอาณานิคม ความภูมิใจในเชื้อชาติที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน และความต้องการที่จะพัฒนาชาติอินเดียให้เป็นปึกแผ่นรวดเร็วเป็นสำคัญ

อินเดียประกาศหลักปัญจศีลหรือหลักการอยู่ร่วมกันโดยสันติเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2497 โดยนายกรัฐมนตรี ยาวหาระลาล เนห์รู แถลงหลักปัญจศีลร่วมกับนายโจว เอน ไล นายกรัฐมนตรีแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน ในการเจรจากลางกันระหว่างอินเดียกับจีนในปัญหาคีเบค หลักปัญจศีลนี้ยังได้นำมาประกาศร่วมกับนายอู๋ นายกรัฐมนตรีแห่งสหภาพพม่า นายโจว เอน ไล และยาวหาระลาล เนห์รู อีกครั้งเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2497 และต่อมา

เนห์รูยังได้ประกาศหลักการนี้ร่วมกับนายโฮจิมินห์ (Ho Chi Minh) แห่งสาธารณรัฐประชาชนเวียดนาม เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม ปีเดียวกัน

หลักปรัชญาสี่นี้ได้แพร่หลายออกไปในกลุ่มประเทศในทวีปเอเชีย และแอฟริกาในที่ประชุมผู้แทนชาติต่างวมมากกว่า 200 คน ซึ่งเป็นตัวแทนของ 14 ประเทศ ณ กรุงนิวเดลี ประเทศอินเดีย เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ.2498 โดยที่ทั้ง 14 ชาติร่วมลงมติสนับสนุนหลักปรัชญาสี่ โดยมีมติว่า " ปรัชญาสี่เป็นรากฐานอันมั่นคงแห่งความเข้าใจซึ่งกันและกัน การอยู่ร่วมกันอย่างสันติของประชาชาติทั้งหลาย " (วิชาสงศ์ พงศะบุตร : 60-61) ที่สำคัญคือหลักการอยู่ร่วมกันโดยสันติ หรือหลักปรัชญาสี่ของ เนห์รูนี้ได้กลายเป็นมาตรฐานในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดในประเศโลกที่สามด้วย หลักการอยู่ร่วมกันโดยสันติมี 5 ประการดังนี้

1. การเคารพในบูรณาภาพทางดินแดนและอธิปไตยซึ่งกันและกัน
2. การไม่รุกรานกัน
3. การไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวในกิจการภายในของประเทศอื่น
4. ความเสมอภาคและผลประโยชน์ร่วมกัน
5. การอยู่ร่วมกันโดยสันติ

หลักปรัชญาสี่นี้เป็นความเชื่อมั่นที่ตกทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณในหลักทางพระพุทธศาสนา และเป็นไปตามหลักอติงสาซึ่งมหาตมะ คานธีสั่งสอนและยึดเป็นแนวทางปฏิบัติที่ว่า

...โครงร่างของสหพันธ์โลกจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการ
ยืนอยู่บนรากฐานแห่งอติงสาอันได้แก่การไม่เบียดเบียนกัน
โลกจะต้องเลิกใช้กำลัง เสียโดยสิ้นเชิงสันติสุขจึงจะเกิดขึ้นได้...
(กรุณา กุศลาสัย (แปล) 2512 : 10)

เนห์รูได้กล่าวถึงความลึกในหลักการนี้ว่า

...ไม่มีสิ่งใดที่ใหม่สำหรับความคิดนี้ เว้นเสียแต่การนำมา
ประยุกต์เข้ากับเหตุการณ์เฉพาะหน้า ...ความคิดเหล่านี้เป็นความ
คิดก้าวหน้าอันลึกซึ้ง มีความหมายเฉพาะและมีความสำคัญอันยิ่งยวด
ต่อกิจกรรมของโลก... (วิชาสงศ์ พงศะบุตร , หน้า 60)

กล่าวโดยสรุปก็คือ นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดของอินเดียนี้เป็นนโยบาย

ปัญหาของประเทศไทยที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับประเทศไทย

ในที่นี้จะกล่าวถึงปัญหาต่างวของอินเดียที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับประเทศไทยแต่จะไม่กล่าวอย่างละเอียด เพราะเพียงต้องการให้เห็นเป็นแนวทางนำไปสู่การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศอินเดีย พ.ศ. 2493 - 2529 เท่านั้น

อย่างไรก็ดีตัวแปรสำคัญในปัญหาต่างวของอินเดียนั้นส่วนหนึ่งมาจากภายนอกคือเหตุการณ์ในระดับโลกและเหตุการณ์ในระดับภูมิภาค ซึ่งส่งผลมาสู่ปัญหาในระดับประเทศ และระหว่างประเทศของอินเดีย

สิ่งหนึ่งซึ่งควรทราบและทำความเข้าใจก่อนเข้าไปสู่ปัญหาของประเทศไทยอินเดียคือ ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียบกับสหรัฐอเมริกา เมื่อพิจารณาจากนโยบายต่างประเทศของอินเดียแล้วจะพบว่า อินเดียมีความคลางแคลงใจต่อสหรัฐอเมริกามาตั้งแต่ต้น แม้ว่าในระดับหนึ่งผู้นำของอินเดียจะนิยมชมชอบในระบอบการปกครองของสหรัฐอเมริกา และสำนักในบุญคุณของประธานาธิบดีรูสเวลท์ (Roosevelt) แห่งสหรัฐอเมริกาที่ช่วยเหลือจากนายกรัฐมนตรี วินสตัน เชอร์ชิล (Winston Churchill) แห่งประเทศอังกฤษให้ตอบสนองข้อเรียกร้องบางประการของพรรคองเกรสแห่งอินเดีย และเป็นผู้นึ่งซึ่งช่วยเหลืออินเดียได้รับเอกราชหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองก็ตาม (Ghosh (ed.) 1965: 102) แต่อินเดียก็ถือว่าสหรัฐอเมริกาคือหนึ่งในบรรดาประเทศซึ่งนิยมลัทธิจักรวรรดินิยมและมีอาณาเขตครอบครอง

ผู้นำอินเดียพิจารณาว่าที่จริงสหรัฐอเมริกาอาจใช้อิทธิพลบีบบังคับอังกฤษหากความความต้องการของผู้นำพรรคองเกรสแห่งอินเดียได้ไม่ยากนัก แต่สหรัฐอเมริกาก็ไม่กระทำ เพราะเกรงจะกระทบกระเทือนต่อความสัมพันธ์กับอังกฤษ ดังนั้นนโยบายของสหรัฐอเมริกาที่มีต่ออินเดีย ในสายตาของผู้นำอินเดียจึงเป็นนโยบายที่ไม่แจ่มชัด และจะยื่นมือเข้าช่วยเหลือเฉพาะในกรณีที่กระทบต่อผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกา หรือสหรัฐอเมริกาจะได้ประโยชน์จากการให้ความช่วยเหลือนั้นเท่านั้น ความคิดและทัศนคติเช่นนี้ได้ฝังลึกอยู่ในหมู่ผู้นำอินเดียจนกลายเป็นความคิดพื้นฐาน ซึ่งนำมาสู่ความไม่ไว้วางใจต่อสหรัฐอเมริกา และมีผลต่อปัญหาที่อินเดียจะต้องเผชิญ (วิมลวรรณ ภัทรคม : 34)

1. ปัญหาปากีสถาน

ปัญหาเกี่ยวกับปากีสถานเป็นปัญหาซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มตั้งประเทศปากีสถาน กรณีพิพาทระหว่างประเทศอินเดียและประเทศปากีสถานที่สำคัญที่สุดและเป็นปัญหาแรกเริ่มคือปัญหาแคชเมียร์ ทั้งอินเดียและปากีสถานต่างก็หวังจะได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกในการทำสงครามระหว่างกัน

เรื่องที่ต้องพิจารณาอีกเรื่องหนึ่งก็คือ การที่ประเทศอิมทาอานาจตั้ง สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตต่างต้องการอินเดียและปากีสถานเป็นพันธมิตรด้วยกันทั้งสิ้น

แรกที่เชี่ยวชาญสหรัฐอเมริกาเห็นความสำคัญของประเทศอินเดียในฐานะประเทศใหญ่ และเลือกใช้การปกครองระบอบประชาธิปไตย สหรัฐอเมริกาหวังว่า อินเดียจะเป็นกำลังสำคัญของสหรัฐอเมริกานในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ แม้ว่าอินเดียจะเลือกใช้ระบอบายมแพ้กาฬฝายาค สหรัฐอเมริกาก็ยังพยายามให้ความช่วยเหลือแก่อินเดียในด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อให้อินเดียเป็นพันธมิตรกับตน ฝ่ายสหภาพโซเวียตก็ต้องการอินเดียเป็นพันธมิตรเช่นกัน เพราะอินเดียจะเป็นประตูสู่เอเชียสำหรับสหภาพโซเวียต ดังนั้นทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตจึงต่างพยายามผูกใจอินเดียด้วยการให้ความช่วยเหลือ เพื่อให้อินเดียโน้มเอียงมาทางตน (Rey 1973: 9 - 10)

ปัญหาแคชเมียร์ระหว่างอินเดียและปากีสถานนี้ที่จริง เป็นปัญหาเชื้อชาติ ศาสนา และปัญหาทางดินแดน คือเมื่ออังกฤษจัดการแยกประเทศปากีสถานออกจากประเทศอินเดียนั้น เจ้าครองแคว้นแคชเมียร์ซึ่งนับถือศาสนาฮินดูได้นำแคว้น มารวมอยู่กับประเทศอินเดีย ทั้งที่ความจริงประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ดังเช่นประชาชนในประเทศปากีสถาน ดังนั้นปากีสถานจึงเรียกร้อง แคว้นนี้ แต่อินเดียไม่ยอมจนได้กลายเป็นสงครามระหว่างประเทศ และกลายเป็นปัญหาระหว่างประเทศที่ประเทศมหาอำนาจพากันเข้าแทรกแซง

สำหรับสหรัฐอเมริกานั้นไม่ต้องการให้เกิดการรบกวนกันขึ้น และต้องการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี สหรัฐอเมริกาจึงอยู่ในกลุ่มประเทศที่ออกเสียงให้ยุติการสู้รบ และสนับสนุนให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการสำหรับอินเดียและปากีสถาน (The United Nations Commission for India and Pakistan : UNCIP) ขึ้น แต่อินเดียกลับเห็นว่าแคว้นแคชเมียร์นี้เป็นของอินเดียโดยชอบธรรมอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องมีการออกเสียงประชามติใด ๆ อินเดียจึงไม่พอใจสหรัฐอเมริกา และคิดว่า สหรัฐอเมริกาต้องการให้ลงประชามติเพื่อจะนำแคว้นแคชเมียร์ไปให้ปากีสถาน

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศอินเดียและปากีสถานนี้ยังส่งผลมาสู่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและอินเดียด้วย กล่าวคือเมื่อปากีสถานเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกา และเป็นหนึ่งในสมาชิกองค์การซีโต้ ซึ่งอินเดีย เห็นว่าองค์การนี้เป็นการนำอำนาจจากภายนอกภูมิภาคเข้ามายังภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ และผิดหลักการอยู่ร่วมกันโดยสันติของอินเดีย โดยเฉพาะ การเป็นสมาชิกองค์การซีโต้ของปากีสถานอินเดียเห็นว่าปากีสถานทำไปช่วยต้องการ พันธมิตรมาสู้รบกับอินเดีย เมื่ออินเดียมองสหรัฐอเมริกาอย่างไม่ไว้วางใจเช่นนี้

เป็นธรรมดาอยู่เองที่อินเดียจะหันไปหาสหภาพโซเวียต เพื่อจะได้มาถ่วงดุลย์กับ
ปากีสถาน

ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2495 ผู้แทนสหภาพโซเวียตประจำองค์การ
สหประชาชาติ นาย จาคอบ มาลิก (Jacob Malik) ได้กล่าวสนับสนุนอินเดีย
ในการทำสงครามแคชเมียร์กับปากีสถาน ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2495 ดร. เอส
รัชกริชมัน (Dr. S. Rashkrishman) เอกอัครราชทูตอินเดียประจำสหภาพ
โซเวียตได้เข้าพบสตาลิน และในพ.ศ. 2496 สองเดือนก่อนอนิจกรรมของสตาลิน
เค.พี.เอส. เมนอน (K.P.S. Menon) เอกอัครราชทูตอินเดียประจำสหภาพ
โซเวียตก็ได้เข้าพบสตาลิน ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2496 จอร์จี มาเลนคอฟ
(Georgi Malenkov) ได้กล่าวยกย่องความพยายามของอินเดียในการสถาปนา
สันติภาพในโลก และกล่าวว่า " ความสัมพันธ์แห่งชาติของเรา และอินเดีย
กำลังรุ่งเรืองขึ้น ความผูกพันด้านวัฒนธรรม และเศรษฐกิจกำลังพัฒนาขึ้น "
(Langer, p. 1313)

2. ปัญหาจีน

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นประเทศที่มีพรมแดน
ติดต่อกับอินเดียยาวที่สุด และการที่จีนเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบคอมมิวนิสต์
ในพ.ศ. 2492 เป็นเหตุการณ์ที่นำมาซึ่งความวิตกกังวลต่อผู้นำอินเดียเป็นอย่างมาก
ชาวหระลาล เนห์รู ไม่ต้องการให้ประเทศซึ่งยังอ่อนแอเช่นอินเดียต้องเป็นศัตรู
กับใคร เพราะจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างยิ่ง อินเดียจึงต้อง
พยายามกระทำทุกวิถีทางในการผูกมิตรกับจีนเอาไว้

อินเดียเป็นประเทศนอกค่ายคอมมิวนิสต์ประเทศที่ 2 ที่ทำการรับรอง
รัฐบาลใหม่ของจีนคอมมิวนิสต์โดยทันที (วิจารณ์ธรรม ภัทรธรม, หน้า 65)
โดยชาติเหตุผลว่ารัฐบาลนี้คือตัวแทนของชาวจีนทั้งประเทศ การกระทำของ
อินเดียในครั้งนี้สนับสนุนนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดของตนเอง แต่ขัดคอนโยบาย
สกัดกั้นคอมมิวนิสต์ของสหรัฐอเมริกาอย่างแรง

อินเดียพยายามรักษาสัมพันธ์กับจีนเอาไว้อย่างถึงที่สุด จากเหตุการณ์
วันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2493 กองทัพจีนยกกำลังเข้าตีเบค โดยอ้างว่า
ต้องการให้เสรีภาพแก่ชาวทิเบตสามล้านคน เพื่อให้คนเหล่านั้นพ้นจากการถูกกดขี่
ข่มเหงจากจักรวรรดิทิเบต และเพื่อรวบรวมกำลังป้องกันแนวพรมแดน
ด้านตะวันตกของจีน

จีนถือว่าทิเบตเป็นส่วนหนึ่งของสาธารณรัฐประชาชนจีน ในขณะที่เดียวกัน
อินเดียก็ถือว่าทิเบตเป็นดินแดนที่สำคัญต่ออินเดีย การยกกองทหารเข้ายึดทิเบต
จึงเป็นการโจมตีจากรอบนอกของแนวป้องกันดินแดนของอินเดีย นายกรัฐมนตรีเนห์รู

ได้ตั้งท้วงการกระทำของจีนแต่กลับถูกประณามว่าเป็นสุนัขรับใช้จักรวรรดินิยม
อินเดียนเรียกเรื่องชาติเบคมีการปกครองภายในของคนเองภาษาตระกูลออสโตรเอเชีย
ของจีนตามสูตร "สิมลา" (Simla) พ.ศ. 2457 แต่จีนยืนยันว่าเหตุที่อินเดียน
วิพากษ์วิจารณ์เรื่องนี้เพราะถูกประเทศมหาอำนาจที่เป็นปฏิปักษ์กับจีนขู่ข่ม
และกล่าวหาว่าอินเดียนไม่มีสิทธิทำหายอธิปไตยของจีนเหนือดินแดนทิเบตแต่อย่างใด
(นิสสัย เวชชาชีวะ 2514: 340-341)

อย่างไรก็ดี ผู้นำอินเดียนก็ได้ตอบโต้แต่ประการใด ยังคงยึดมั่นหลักการ
อยู่ร่วมกับโดยสันติ และเป็นมิตรกับประเทศเพื่อนบ้านอยู่ต่อไป ความพยายามของ
อินเดียนเป็นผลเมื่ออินเดียนและสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ร่วมลงนามในความตกลง
ที่กรุงปักกิ่ง เมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2497 เรียกว่า ความตกลงว่าด้วย
การค้า และการติดต่อระหว่างเขตทิเบตของจีนกับอินเดียน ในอารัมภกถาของความ
ตกลงก็ได้มีรายละเอียดเกี่ยวกับหลักปัญจศีลด้วย

ดังนั้นระหว่างพ.ศ. 2497 - 2499 จึงเรียกว่าเป็นระยะ "น้ำผึ้ง
พระจันทร์" (Honeymoon Period) ระหว่างอินเดียนกับจีน ในระยะนี้ความ
สัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศเป็นไปโดยราบรื่น

ในขณะที่อินเดียนกำลังภาคภูมิใจในนโยบายต่างประเทศของตน และเชื่อมั่น
ว่าเป็นนโยบายที่นำมาซึ่งความสงบสันติสุข อินเดียนก็กลับประสบปัญหาที่ไม่เคย
คาดมาก่อน จากมิตรประเทศที่อินเดียนเชื่อใจหนักหนา นั่นคือการมีปัญหากับจีนในเรื่อง
พรมแดน ในพ.ศ. 2505

อินเดียนกล่าวอ้างว่าจีนได้บุกรุกและยึดครองดินแดนของอินเดียน โดยเฉพาะ
ส่วนที่เรียกว่า "อักไซ ชิน" (Aksai Chain) ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างแคว้น
แคชเมียร์ กับชายแดนจีนทางภาคตะวันตกของจีน อินเดียนถือว่าดินแดนนี้เป็นของตน
และเป็นจุดยุทธศาสตร์ซึ่งจีนได้บุกรุก เข้ามาสถาปนกันขึ้นเมื่อพ.ศ. 2501 เพื่อเป็น
เส้นทางในการลำเลียงอาวุธยุทธภัณฑ์จากจีนเข้าไปยังทิเบต หลังจากที่ดินได้
เข้ายึดครองทิเบตซึ่งเป็นรัฐกันชนระหว่างจีนกับอินเดียนไปแล้วตั้งแต่พ.ศ. 2501
ในพ.ศ. 2505 จีนยังบุกเข้ามาในดินแดนของอินเดียนอีก อินเดียนอ้างว่าจีนได้
ยึดครองดินแดนของตนทางภาคตะวันตกของจีนไปแล้ว 14,500 ตารางไมล์ (กระทรวง
การต่างประเทศ 2531 : ไม่มีเลขหน้า)

นอกจากนี้ประเทศทั้งสองยังมีข้อพิพาทกันเรื่องพรมแดนทางภาคตะวันออก
เฉียงเหนือของอินเดียนตามแนวแมคมาฮอน (Mc Mahon Line) อีกด้วย
สาธารณรัฐประชาชนจีนไม่ยอมรับว่าแนวแมคมาฮอนเป็นเส้นแบ่งพรมแดนระหว่าง
สาธารณรัฐประชาชนจีนกับอินเดียน (รายละเอียดใน เอกสารกระทรวง
การต่างประเทศ 2531) รัฐบาลของสาธารณรัฐประชาชนจีนได้เสนอให้มี

การเจรจาระหว่างรัฐบาลของทั้งสองประเทศขึ้น แต่รัฐบาลอินเดียนั้นไม่ยินยอม เพราะเห็นว่าเงินกำลังคกอยู่ในภาวะคับขันถูกปิดล้อมจากประเทศมหาอำนาจตะวันตกนำโดยสหรัฐอเมริกา

... นับตั้งแต่สถาปนาประเทศจีนขึ้นมาใหม่เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2492 จีนก็ถูกปิดล้อมโดยประเทศมหาอำนาจตะวันตกนำโดย สหรัฐ พอดีปี 2503 จีนกับรัสเซียเริ่มขัดแย้งกัน สหภาพโซเวียต ได้ประกาศให้ความช่วยเหลือทั้งหมดที่ให้กับจีน พร้อมทั้งถอนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดกลับประเทศ ทำให้จีนต้องอยู่โดดเดี่ยวความลาพัง...

(ไพศาล สุริยะวงศ์ไพศาล กันยายน-ธันวาคม 2528: 11)

แต่จีนก็ยังไม่ละความพยายาม ไปได้ยื่นข้อเสนอใหม่ให้แก่อินเดียตามแนวทางแก้ไขปัญหาแบบ "Package Deal" ว่าจีนจะให้การรับรองแนวแมคมมาฮอนว่าเป็นเส้นแบ่งปันเขตแดนของประเทศทั้งสองโดยมีเงื่อนไขว่าอินเดียนั้นจะต้องรับการยึดครองของจีนในดินแดนทางภาคตะวันตกของจีนทั้งหมด รวมทั้งอัสสัม ชินค้ำย ซึ่งเรื่องนี้อินเดียนั้นยอมรับไม่ได้ เพราะอินเดียนั้นถือว่าดินแดนทางภาคตะวันตกดังกล่าว รวมทั้งดินแดนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามแนวแมคมมาฮอน เป็นของอินเดียนั้นโดยชอบธรรมอยู่แล้ว

อินเดียนั้นแสดงท่าทีแข็งกร้าวต่อจีนก็เพราะมีนัยในสถานะของตนเอง ดังนั้นอินเดียนั้นจึงส่งกองทหารหลายกองพลเข้าไปในดินแดนที่อ้างสิทธิ์ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2505 รัฐบาลจีนได้ส่งคำประท้วงและเรียกร้องให้รัฐบาลอินเดียนั้นถอนทหารออกไป แต่ไม่เป็นผล สาธารณรัฐประชาชนจีนจึงตกลงใจส่งกองทัพของตนเข้าสู่กับทหารอินเดียนั้น ผลการสู้รบปรากฏว่า กองทัพอินเดียนั้นแตกพ่ายทุกแนวรบ กองทัพจีนบุกรุกเข้าไปในดินแดนของประเทศอินเดียนั้นอีก แต่แทนที่จะทำสงครามต่อไป จีนกลับประกาศหยุดยิง พร้อมทั้งถอนทหารออกจากดินแดนของอินเดียนั้น รวมทั้งส่งมอบเชลยศึกทหารอินเดียนั้นนับหมื่นและอาวุธที่ยึดได้คืนแก่รัฐบาลอินเดียนั้น (เรื่อง เคิม : 11)

การพ่ายแพ้ครั้งนี้ทำให้ชาวอินเดียนั้นทั้งประเทศตื่นตระหนกอย่างไม่เคยคาดคิดมาก่อนว่าการประกาศตนเป็นประเทศรุกรานอย่างเปิดเผยจะทำให้อินเดียนั้นกลับต้องมาเผชิญสภาพสงครามกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งอินเดียนั้นถือว่าเป็นมิตรที่ดี สภาพเช่นนี้ทำให้อินเดียนั้นต้องรีบขอความช่วยเหลือทางการทหารจากสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตโดยเร็วที่สุด

การกระทำของอินเดียในครั้งนี้นับว่าได้เห็นอย่างชัดเจนว่าอินเดียเริ่มดำเนินการชดเชยกับนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด และหลักการอยู่ร่วมกันโดยสันติที่เคยยึดถือมาอย่างเคร่งครัด เพราะหลักขั้นพื้นฐานของการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดคือการประณามการประกาศสงคราม การสะสมอาวุธ และการเข้าฝักใฝ่ข้างใดข้างหนึ่ง วิกฤตการณ์นี้ถึงกับทำให้พรรคฝ่ายค้านของอินเดียบางพรรคและประชาชนบางกลุ่มเรียกร้องให้รัฐบาลล้มเลิกนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดเสีย แล้วหันมาสร้างความเข้มแข็งทางการทหารเพื่อความมั่นคงของประเทศ แต่นายรัฐมนตรีเนห์รูยังคงเชื่อมั่นในนโยบายนี้ต่อไปและกล่าวว่า

...ข้าพเจ้าเชื่อมั่นในนโยบายนี้อย่างเต็มเปี่ยม และเราก็จะยังคงดำเนินนโยบายนี้ต่อไป เพียงความลำบากในปัจจุบันไม่ทำให้เราต้องสละหลักการขั้นพื้นฐานของเราดี... (Palmer 1966: 269)

ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาปัญหาจีนจึงกลายเป็นปัญหาเรื้อรังสำหรับอินเดีย ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศที่เคยแน่นแฟ้นก็กลายเป็นความสัมพันธ์ที่ห่างเหินและเย็นเฉยต่อกัน

เมื่อสหรัฐอเมริกาสถาปนาความสัมพันธ์กับจีนคอมมิวนิสต์เป็นผลสำเร็จใน พ.ศ. 2514 ยิ่งสร้างความหวาดวิตกให้กับอินเดียมากขึ้นอีก เพราะผู้ที่คอยช่วยเหลือให้การเดินทางไปเยือนจีนอย่างลับๆของนายเฮนรี คิสซิงเจอร์ (Henry Kissinger) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาเป็นผลสำเร็จเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2514 คือประธานาธิบดี ยะห์ยา ซ่าน (Yahya Khan) ของปากีสถาน และการเดินทางไปเยือนจีนครั้งนี้ก็เพื่อเป็นการเปิดทางให้ประธานาธิบดีนิกสันเดินทางไปเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนในเวลาต่อมา

อินเดียเกรงว่าความร่วมมืออันดีระหว่างปากีสถาน จีน และสหรัฐอเมริกาจะมีผลต่ออินเดียโดยตรง เพราะในขณะที่อินเดียกำลังสนับสนุนให้เกิดความไม่สงบในปากีสถานตะวันออกอยู่ หากเกิดสงครามระหว่างอินเดียกับปากีสถานขึ้นมาจริง ๆ ปากีสถานคงจะมีพันธมิตรคือ สหรัฐอเมริกาและจีนมาช่วย ความหวาดวิตกในข้อนี้ของอินเดียทำให้อินเดียคัดลึนใจร่วมเป็นพันธมิตรกับสหภาพโซเวียต โดยการลงทุนในสนธิสัญญาสันติภาพ มิตรภาพ และความร่วมมือระหว่างกัน

อย่างไรก็ดี ในพ.ศ. 2519 อินเดียคาร์จีจะเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตแบบปกติกับจีนอีกครั้งหนึ่งด้วยการแต่งตั้งผู้แทนทางการทูตในระดับเอกอัครราชทูต

ซึ่งจีนก็ตอบสนองด้วยดี อันเป็นผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศกระเตื้องขึ้นมาก ต่อมามีการเจรจาเรื่องปัญหาเขตแดนกันอีกหลายครั้ง และมีการเจรจาและลงนามด้านวัฒนธรรม การค้า วิทยาศาสตร์และวิชาการหลายเรื่อง (สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงนิวเดลี 2532: 23) ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศกำลังดำเนินไปด้วยดี ก็ได้เกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันขึ้นอีก

รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศของอินเดียแถลงในสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 ว่าในกลางเดือนมิถุนายน ปีเดียวกันนั้น ทหารจีนจำนวนประมาณ 40 คน ได้รุกล้ำเข้าไปในดินแดนอินเดียในเขตหุบเขาซัมดรุง (Sumborong Chu Valley) ในรัฐอรุณาจัลประเทศ (Arunachal Pradesh) หลังจากที่ฝ่ายอินเดียทำการประท้วงต่อรัฐบาลจีน ฝ่ายจีนก็ให้คำมั่นว่าจะนำเรื่องนี้เข้าพิจารณาในการประชุมระหว่างประเทศทั้งสองครั้งที่ 7 ที่กรุงปักกิ่ง ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2529 แต่จีนก็มิได้ให้คำขอที่ขอให้อินเดียพิจารณาได้ ยิ่งไปกว่านั้นในพ.ศ. 2530 จีนยังกล่าวหาว่าทหารอินเดียรุกล้ำเข้าไปในดินแดนตน เหตุการณ์นี้กระทบกระเทือนความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศอยู่ระยะหนึ่ง แต่เมื่อนายราชิฟ คานธี เดินทางไปเยือนจีนในพ.ศ. 2531 ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศก็กระเตื้องขึ้นมาก (สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงนิวเดลี : 24)

3. ปัญหาเกี่ยวกับสหรัฐอเมริกาและความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียต

แม้ว่าอินเดียจะยอมรับสหรัฐอเมริกาในฐานะประเทศผู้นำการต่อสู้เพื่อสันติภาพ เสรีภาพ และความเสมอภาคสู่มวลมนุษย และนโยบายต่างประเทศที่อินเดียและสหรัฐอเมริกาเลือกไว้ก็เป็นนโยบายต่างประเทศที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกันคือความสงบสุขและสันติภาพของโลก แต่วิธีการดำเนินนโยบายของนโยบายทั้งสองกลับไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันอินเดียถือว่าความสงบและสันติสุขของมวลมนุษยโลกนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็โดยอาศัยความสงบ การไม่ทำสงครามซึ่งกันและกัน และหลีกเลี่ยงการทำสงครามเป็นด้วยการใช้นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดอย่างอินเดียอยู่

นโยบายสัดกันการขยายตัวของสหิตคอมมิวนิสต์ของสหรัฐอเมริกา ทำให้สหรัฐอเมริกาพิจารณาเหตุการณ์ทุกอย่างที่เกิดขึ้นว่าเป็นไปโดยการชักใยของคอมมิวนิสต์ทั้งสิ้น ทั้งว่าความจริงอาจจะใช่หรือไม่ก็ตาม หลักของนโยบายนี้คือสหรัฐอเมริกาจะต้องหาทุกวิถีทางในการป้องกันดินแดนที่ยังไม่เป็นคอมมิวนิสต์ หากต้องสูญเสียดินแดนเหล่านี้ไปย่อมหมายความว่าสหรัฐอเมริกาพ่ายแพ้ต่อผู้สงครามเป็นดังนั้นสหรัฐอเมริกาจึงให้ความช่วยเหลือทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการทหารแก่ประเทศต่างวามในเอเชีย และเข้าแทรกแซงเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น เช่นสงครามเกาหลี และสงครามเวียดนาม

ในฐานะที่อินเดียดังกล่าว เป็นผู้ที่มีความสันติมาสู่โลก อินเดียจึงไม่ต้องการให้เกิดการแทรกแซงทางทหารหรือการรบขึ้น แต่ต้องการให้แก้ปัญหาต่างวาระโดยการเจรจาอย่างสันติ อินเดียพยายามดำเนินการนี้ด้วยตนเอง เช่นการที่อินเดียถือว่าสงครามเกาหลีสงบลงได้ก็เพราะอินเดียเป็นตัวกลางไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทระหว่างค่ายคอมมิวนิสต์กับค่ายตะวันตก พฤติกรรมของอินเดียทำให้สหรัฐอเมริกาไม่เข้าใจอินเดียและนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดของอินเดีย และคาดกันว่าอินเดียกระทำตนเป็นเครื่องมือของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งบางครั้งอินเดียก็อ่อนข้อให้กับฝ่ายคอมมิวนิสต์มากเกินไป

จอห์น ฟอสเตอร์ ดัลเลส (John Foster Dulles) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาในสมัยนั้นถึงกับกล่าวขานระดมนโยบายนี้ว่าเป็น " ความคิดที่ไร้ศีลธรรม" (Longer 1988: 54) นอกจากนี้เขายังพบว่า ปากีสถานน่าสงสารกว่าอินเดีย ดัลเลสได้ประกาศในการปราศรัยทางวิทยุและโทรทัศน์เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2496 ภายหลังจากการเยือนทวีปเอเชียว่า

...ปากีสถานเป็นประเทศแนวหน้าในภูมิภาคมุสลิม ความเชื่อมั่นและความศรัทธาอย่างแข็งขันของประชาชนของประเทศนี้จะทำให้ประเทศนี้สามารถสร้างกำแพงต่อต้านคอมมิวนิสต์ได้... (Ibid., p. 54)

ความแตกต่างในการใช้นโยบายต่างประเทศและความไม่เข้าใจกันระหว่างสหรัฐอเมริกากับอินเดียนี้อาจเป็นสาเหตุให้อินเดียมองสหรัฐอเมริกาอย่างไม่ไว้วางใจ แม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะให้ความช่วยเหลืออินเดียอย่างมากก็ตาม ความไม่ไว้วางใจและการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ทางการเมืองในภูมิภาค ทำให้ในที่สุดอินเดียนับว่าสหภาพโซเวียต เปิดโอกาสให้สหภาพโซเวียตใกล้ชิดกับอินเดียมากยิ่งขึ้น ทั้งว่าในระยะแรกที่อินเดียได้รับเอกราชและประกาศใช้นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดนั้น สหภาพโซเวียตยังเห็นว่า " นโยบายดังกล่าวเป็นเพียงหน้าฉากเพื่อปกปิดความร่วมมือระหว่างอินเดียนับกับนักล่าอาณานิคมอเมริกัน " (สถาบันเอกราชราชทูตไทย ณ กรุงนิวเดลี 2532: 19)

แต่การกระทำของสหรัฐอเมริกาและความไม่เข้าใจกับอินเดียนี้อาจที่เอื้อประโยชน์แก่สหภาพโซเวียต ในพ.ศ. 2496 สหภาพโซเวียตเริ่มตระหนักว่าหลักการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดของอินเดียนอกจากจะเป็นคุณประโยชน์ต่อสันติภาพแล้วยังสามารถป้องกันการเข้ามามีอำนาจครอบครองประเทศในเอเชียของต่างชาติได้ด้วย หลังจากทีนายกรัฐมนตรีชาวหระลาล เนห์รูไปเยือนสหภาพโซเวียตแล้ว

ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศก็แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น สหภาพโซเวียตมีบทบาทช่วยเหลืออินเดียหลายครั้ง เช่น ช่วยเป็นตัวกลางเจรจาในปัญหาสงครามระหว่างอินเดียนกับปากีสถาน ยันนำไปสู่การลงนามเพื่อความตกลงในปัญหาต่าง ๆ กับปากีสถานที่เมืองทัชเคนท์ ในสมัยนายกรัฐมนตรี ลาล บาฮาดูร์ ศาสตรี (Lal Bahadur Shastri) กับประธานาธิบดีอาฮูบ ข่าน (Ayub Khan) เมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ.2509

ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศขึ้นเรื่อย ๆ จนนำมาซึ่งการลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพ มิตรภาพ และความร่วมมือระหว่างกัน ในสมัยของนางอินทิรา คานธี และประธานาธิบดีครุสชอฟแห่งสหภาพโซเวียต ในสมัยต่อมา นายราชีพ คานธี ได้เดินทางไปร่วมงานศพของประธานาธิบดีเชอร์เนนโก (Chernenko) ของสหภาพโซเวียต เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ.2528 และมีโอกาสเจรจากับนายกรัฐมนตรีบาชอฟ ซึ่งเพิ่งเข้ารับตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียต และเดินทางไปเยือนสหภาพโซเวียตอย่างเป็นทางการอีกครั้งหนึ่งในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2528 การค้าเป็นงานร่วมมือระหว่างทั้งสองประเทศดำเนินไปด้วยดี และได้มีการแลกเปลี่ยนด้านวัฒนธรรม ศิลปะ การศึกษา การกีฬา การค้า และวิชาการกันอย่างใกล้ชิด (สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงนิวเดลี : 19)

ดังนั้นแม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะพยายามให้ความช่วยเหลือต่ออินเดียในโครงการต่าง ๆ มากมาย เช่น โครงการ PL480 โครงการ IDA'Soft Loans ซึ่งความช่วยเหลือจากโครงการทั้งสองนี้ช่วยพูนฐานะทางเศรษฐกิจของอินเดียให้พัฒนาขึ้นอย่างมาก นอกจากนั้นสหรัฐอเมริกายังมีส่วนช่วยในโครงการปฏิวัติเขียว (Green Revolution) ของอินเดีย และมีฐานะเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญของอินเดียก็ตาม แต่ความสัมพันธ์ก็คงเป็นไปเรื่อย ๆ ในด้านเศรษฐกิจอินเดียได้ตั้งกระบวนการที่ขัดขวางความสัมพันธ์ทางการค้าด้วยการตั้งระบบคุ้มครองอุตสาหกรรมของคนอย่างแข็งขัน (คณะข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ 2513 : 20) จนเมื่อระยะที่คนอินเดียอพยพเข้าไปอยู่ในสหรัฐอเมริกามากกว่าครึ่งล้านคน ทั้งสองฝ่ายจึงพยายามจะทำให้อัตราการค้าเสรีที่มีต่อกันลดลง และพยายามธำรงรักษาความเข้าใจอันดีต่อกันไว้ (เรื่องเดียวกัน)

ปัญหาต่าง ๆ ของอินเดียคงที่ได้กล่าวไปแล้ว มีผลต่อการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศอินเดีย พ.ศ.2493 - 2529 อย่างมาก ทั้งนี้เพราะการมีจุดยืนที่แตกต่างกัน และการมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันทำให้การค้าเป็นนโยบายต่างประเทศแตกต่างกันออกไปด้วย

อย่างไรก็ตาม หากจะตัดสินว่าการค้าเป็นนโยบายต่างประเทศที่

แตกต่างกันเป็นเหตุผลหลักในความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศแล้ว น่าจะกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศนี้คงไม่เป็นไปโดยดี เพราะมีอันอยู่คนละค่าย แม้อินเดียจะประกาศนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ในทางปฏิบัติอินเดียกลับฝักใฝ่ฝ่ายสหภาพโซเวียต และมีทัศนะในทางลบต่อสหรัฐอเมริกาที่ประเทศไทยยึดเป็นที่ตั้ง แต่จากการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศอินเดียในระยะเวลาดังกล่าวนี้แม้จะมีความขัดแย้งกับโดยตรง และในบางเหตุการณ์จะมีผลกระทบกับสหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต และสาธารณรัฐประชาชนจีนโดยตรง เช่นกรณีสงครามเกาหลี แต่ประเทศไทยกับประเทศอินเดียก็ยังคงรักษาสัมพันธไมตรีอันดีต่อกันเอาไว้ได้ เห็นได้จากเหตุการณ์ต่างกันในเวทีการเมืองระดับภูมิภาคเอเชีย ซึ่งจะได้กล่าวถึงโดยละเอียดในบทต่อไป

